

“Мріємо та діємо”

Дослідження ринку праці

Заключний звіт

Червень 2021 року

Автор:

Оксана Козак, Консультант, Making Cents International

Боян Боскович, Консультант, Making Cents International

Крісті Оленік, Making Cents International

Це дослідження стало можливим завдяки ширій підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст цього матеріалу є відповідальністю Making Cents International і не обов'язково відображає погляди IREX, USAID чи уряду Сполучених Штатів.

Зміст

Зміст.....	ii
Скорочення та аббревіатури	iii
Вступ.....	1
Питання дослідження.....	1
Методологія	2
Обмеження дослідження.....	3
Огляд економічних умов та зайнятості молоді.....	4
Український та регіональний економічний контекст.....	4
Ситуація щодо зайнятості молоді в Україні.....	6
Можливості і виклики у галузях.....	12
Креативні індустрії (включно з ІТ)	12
Інші креативні індустрії, (такі як мистецтво, графічний дизайн, кіновиробництво, музика)	17
Сільське господарство.....	19
Гуртова торгівля / роздрібна торгівля	24
Відновлювальна енергетика	29
Висновки та рекомендації щодо заходів та ключових партнерств.....	32
Розвиток міжсекторальних навичок.....	32
Галузеві можливості	37
Додаток 1: Список ключових інформантів.....	43
Додаток 2: Статистична інформація щодо фокус-груп.....	45
Додаток 3: Протоколи обговорень у фокус-групах та інтерв'ю з ключовими інформантами	50
Питання для інтерв'ю з ключовими інформантами	55
Додаток 4: Директива Ради ЄС 2000/78/ЄС	59
Додаток 5: Довідкова інформація щодо профосвіти в Україні	61
Додаток 6: Соціальні лабораторії в Україні.....	62

Скорочення та аббревіатури

AgriTech	Сільськогосподарські Технології
AI	Штучний інтелект
AR	Доповнена реальність
ARDS	Підтримка сільського господарства та розвитку сільських районів
ATM	Банкомат
BMZ	Федеральне міністерство економічного співробітництва та розвитку
ГО	Громадська організація
CIAU	Асоціація креативних індустрій України
DevOps	Розробка та експлуатація
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку
EGAP	Електронне управління для забезпечення підзвітності та участі
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк
EdEra	Educational ERA, студія онлайн-освіти
FinTech	Фінансові Технології
FFA	Майбутні фермери Америки
FFU	Майбутні фермери України
FGD	Обговорення у фокус-групі
FINREP	Програма розвитку Фінансового сектора
FST	Трансформація фінансового сектора
GDG	Групи розробників Google
ВВП	Валовий внутрішній продукт
IA	Інформаційна архітектура
IEA	Міжнародна Енергетична Асоціація
IFC	Міжнародна фінансова корпорація
МОП	Міжнародна організація праці
INFE	Міжнародна мережа фінансової освіти
ІОМ	Міжнародна організація з міграції
IT	Інформаційні технології
LMA	Оцінка ринку праці
LMIS	Інформаційна система по ринку праці
MSME	Мікро -, малі та середні підприємства

НАБУ	Незалежна Асоціація Банків України
NEET	Не в галузі освіти, зайнятості або професійної підготовки
НУО	Неурядова організація
НАК	Національне агентство кваліфікацій
OECD	Організація економічного співробітництва та розвитку
ОНАФТ	Одеська національна академія харчових технологій
POS	Точка продажу
PPA	Договір купівлі-продажу електроенергії
PR	Зв'язки з громадськістю
ПУМБ	Перший Український Міжнародний Банк
SECO	Секретаріат з економічних питань
UHRA	Асоціація готелів і курортів України
UNDP	Програма розвитку організації Об'єднаних Націй
UNICEF	Надзвичайний фонд допомоги дітям Організації Об'єднаних Націй
USAID	Агентство США з міжнародного розвитку
Профосвіта	Професійна освіта та професійна підготовка
VR	Віртуальна Реальність
WYSE	Всесвітня конфедерація подорожей молоді та студентів

Вступ

У цьому звіті узагальнено результати дослідження ринку праці (LMA), проведеного у березні-квітні 2021 року в Україні в межах Програми “Мріємо та діємо” (далі Програма) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Метою LMA було виявлення найбільш сприятливих для молоді галузей і ланцюжків створення цінності щодо трудової зайнятості та підприємництва; визначення галузей, областей і державно-приватних партнерств, які сприятимуть збільшенню зайнятості молоді віком 18-35 років під час реалізації програми. Дослідження передбачає глибоке вивчення конкретних можливостей для навчання та працевлаштування молоді на доступні робочі місця або їх підготовки до безпосередньої підприємницької діяльності. Результати дослідження будуть використані для спрямування зусиль на розвиток молоді робочої сили; залучення приватного сектора; розвиток підприємництва – шляхом розробки навчальних програм і проведення навчальних заходів; підтримку мікро-, малих і середніх підприємств (ММСП); і покращення доступу до фінансування. На підставі попереднього аналізу, консультацій з колегами й партнерами Програми та вивчення інших досліджень, команда експертів, обрала наступні перспективні галузі для вивчення в межах LMA: 1) інформаційні технології (IT), 2) креативні індустрії (такі як мистецтво, графічний дизайн, кіновиробництво і музика), 3) сільське господарство/агробізнес/переробка сільськогосподарської продукції, 4) гуртова торгівля/роздрібна торгівля (в межах LMA під цією категорією розглядалися такі сфери, як торгівля, фінансові послуги, транспорт і логістика) і 5) відновлювальна енергетика.

Питання дослідження

Група експертів, що проводила дослідження, мала за мету відповісти на наступні ключові питання:

- Яку роль відіграє або може відіграти молодь у цільових галузях? На скільки реальними є можливості працевлаштування молоді?
- Які значимі взаємовідносини та партнери існують у кожній галузі? Якими є відносини з владою в кожній галузі? Які партнери матимуть ключове значення для досягнення мети Програми щодо розширення можливостей для працевлаштування молоді?
- Чи існують можливості державно-приватного партнерства, які можна було б розвивати, масштабувати або тиражувати в областях України, які є цільовими для Програми?
- Які перешкоди існують у цільових галузях щодо зайнятості / підприємництва і негативно впливають на молодь? Що може зробити Програма, щоб допомогти молоді подолати ці перешкоди?

Методологія

Команда дослідників, що складається з двох експертів-консультантів (один - в галузі розвитку трудових ресурсів і один - в галузі підприємництва), виконала це завдання за допомогою:

- Попереднього аналізу понад 50-ти документів, включаючи статистичні звіти, опубліковані статті, звіти про проєкти, дослідження донорів і т. д.;
- Проведення 28-ми інтерв'ю з ключовими зацікавленими сторонами, серед яких компанії приватного сектора, державні посадові особи, неурядові організації (НУО), громадські організації (ГО), USAID, інші донори і т. д. (детальний перелік див. у Додатку 1);
- Проведення 5-ти фокус-груп, за участю 55-ти молодих людей віком від 18 до 35 років (демографічні дані див. у Додатку 2).

Серед молоді, що взяла участь в обговореннях у фокус-групах, переважали жінки (70%) і молоді люди, що здобули вищу освіту (66%). Учасники були розподілені між двома досліджуваними віковими групами: 18-24 (55,5%) і 25-35 (44,6%). Найбільш широко була представлена молодь з Київської області (41,1%), далі - Івано-Франківської (33,9%), Херсонської (19,6%) і Рівненської (5,4%). Більшість учасників були працевлаштовані, однак працювали як офіційно (42,9%), так і неформально (16,1%). Водночас, чверть учасників зазначила, що є безробітними, але серед них були молоді люди в пошуку роботи (26,8%) та інші (14,3%) не шукали роботу.¹

Крім того, було здійснено валідацію висновків дослідження за участю п'яти членів Молодіжної Консультативної Ради Програми, шляхом проведення сесії і презентації результатів дослідження та наступним запронованим опитуванням, в результаті якого були отримані відповіді від трьох учасників.

У зв'язку з пандемією COVID-19 всі заходи дослідження проводилися дистанційно за допомогою технічних засобів зв'язку, таких як Zoom, телефон та електронна пошта.

Протоколи інтерв'ю та фокус-груп представдені в Додатку 3. Хоча питання для інтерв'ю та фокус-груп були дещо скориговані під час дослідження зважаючи на відповіді і відгуки учасників, проте в основному відповідали початково розробленим протоколам. У зв'язку з віком респондентів (18+) були дотримані наступні етичні протоколи: 1) Учасники інтерв'ю та фокус-групи були проінформовані про те, що їх участь є добровільною і що вони можуть припинити свою участь у будь-який час або пропустити будь-які питання, на які вони не хочуть відповідати; 2) інформована усна згода була отримана від кожного учасника після того, як їм була зачитана форма згоди; і 3) від жодного учасника не було зібрано жодної ідентифікуючої інформації.

Команда експертів провела повномасштабні дослідження в чотирьох з шести областей, пріоритетних для Програми: Київській, Херсонській, Харківській та Івано-

¹ Залучення молоді до обговорення у форматі фокус-груп відбувалося шляхом проведення інформаційно-пропагандистської роботи з НУО, молодіжними центрами, агентствами з працевлаштування та університетами. Організація фокус-груп стала можливою завдяки сприянню у залученні молоді такими організаціями та установами: Громадський центр "Еталон", Івано-Франківськ; Благодійна організація "Фундація імені князів-благодійників Острозьких", Рівне; Асоціація приватних роботодавців, Харків); та двох університетів - Херсонського економіко-аграрного університету та Київського інституту економіки і права.

Франківській. Київська, Херсонська та Харківська області були обрані, оскільки вони добре репрезентують обрані для дослідження галузі: Київська – гуртову та роздрібну торгівлю; Херсонська – відновлювану енергетику; Харківська – ІТ і креативні галузі; водночас, всі три області характеризуються розвитком сільського господарства. Івано-Франківська область була обрана для кращого розуміння впливу міграції на ринок праці. Під час попереднього аналізу та інтерв'ю на національному рівні відбувався збір інформації та даних, що стосуються всіх шести областей, пріоритетних для Програми.²

Економічний прогрес у конкретних галузях, обраних для подальшого вивчення в межах даного дослідження, описаний в розділі звіту "Можливості та виклики". Галузі були обрані, керуючись декількома факторами: 1) потенційне швидке зростання кількості робочих місць (на підставі минулих показників і очікувань на майбутнє); 2) важливість для економічного розвитку країни; 3) сприятливість для молоді (простота входу, гендерна інклюзивність, географічне охоплення); і 4) можливість розбудови потенціалу з залученням інвестицій інших донорських організацій. У таблиці наведено пріоритетні галузі, обрані для цього дослідження, а також географія проведеного дослідження – області, які мали відношення до цих галузей з урахуванням їх економічної структури та стратегічного розвитку (див. таблицю 1).

Таблиця 1: Пріоритетні галузі

ІТ	Креативні індустрії	Сільське господарство та переробка	Гуртова та роздрібна торгівля	Відновлювальна енергетика
Київ	Київ	Херсон	Київ	Херсон
Харків	Харків	Харків	Харків	Київ
Івано-Франківськ	(Одеса)*	Київ	Івано-Франківськ	Івано-Франківськ
(Одеса)*		Івано-Франківськ (Одеса та Рівне)*	Херсон (Одеса та Рівне)*	(Одеса)*

*Територіальний осередок, пріоритетний для Програми, не вивчений детально в ході цієї оцінки

Обмеження дослідження

Оскільки дослідження проводилося віртуально, група експертів була обмежена в спостереженні за економічними реаліями «з перших рук», а доступ до молоді та державних посадових осіб був дещо ускладненим. Це призвело до менш оптимального залучення широкого кола молоді та державних установ. Критеріями відбору молоді для обговорення у фокус-групах були: вікова категорія (тобто особи 18-24 років у порівнянні з особами 25-35 років) і область (тобто Київська, Івано-Франківська, Херсонська і Рівненська області). Подальша диверсифікація була ускладнена, оскільки навчальні заклади були закриті через COVID-19, і команда опиралася на кілька організацій та установ, що зголосилися сприяти у проведенні дослідження. До того ж, команда стикнулася з обмеженим обсягом доступних

² Київська, Херсонська, Харківська, Івано-Франківська, Одеська та Рівненська області.

статистичних даних, що базуються на сегментації молоді за віком (10-14, 15-19, 20-25, 29-35), а також у розрізі окремих галузей та субгалузевих категорій.

Огляд економічних умов та зайнятості молоді

Український та регіональний економічний контекст

Реальний валовий внутрішній продукт (ВВП) України знизився на 4,6% у 2020 році через економічні наслідки пандемії COVID-19, що є досить помірним значенням у порівнянні з економіками інших країн. У 2020 році карантинні обмеження значно знизили ділову активність і спричинили скорочення пересування людей всередині країни приблизно на 20-40%.³ Станом на середину 2020 року зростання спостерігалось лише в роздрібній торгівлі, в той час як інші види економічної діяльності показали зниження, наприклад сільське господарство (18,7%), гуртова торгівля (0,5%), промислове виробництво (8,3%) і будівництво (5,5%). Найбільше постраждали галузі пасажирських перевезень та туризму.⁴ За оцінками Світового банку, в 2021 році економіка зростає на 3,8%, не досягнувши докризового рівня реального ВВП до 2022 року.⁵

Незважаючи на кризу, показники говорять про стабільність макроекономічного середовища завдяки нещодавнім економічним реформам уряду, спрямованим на підвищення експортного потенціалу країни, досягнення енергоефективності та енергетичної незалежності за рахунок модернізації виробничих потужностей, впровадження енергоефективних технологій і розвитку відновлюваних джерел енергії. Хоча децентралізація в Україні допомагає створити умови для формування ефективних і відповідальних органів місцевого самоврядування і вважається однією з найуспішніших реформ в країні, не у всіх областях це вміло впроваджується. Успішному розвитку багатьох громад перешкоджає брак ресурсів, мотивації і навичок в місцевих державних органах, а також можливостей для залучення місцевих і регіональних інвестицій. Іноземні інвестори неохоче інвестують у деякі області, які є цільовими для Програми, – Харківську, Одеську і, певною мірою, Херсонську, - відчуваючи більш високий рівень російського впливу у цих регіонах і пов'язані з цим ризики.⁶

Реструктуризація економіки значно вплинула на розподіл зайнятого населення за галузями економіки. Частка сільського господарства і промисловості в загальному обсязі зайнятості скоротилася, в той час як зайнятість у сфері послуг збільшилася. У 2019 році на сферу послуг припадало більшість робочої сили (61,2%), далі за нею промисловість (25,1%) і сільське господарство (13,7%). Рівень самозайнятості є відносно низький, проте спостерігається його зростання: 15,9% в 2015 році і 16,3% в 2019 році.⁷

³ Див. попереднє посилання

⁴ Консенсус-прогноз, Україна - Вплив Covid -19 на економіку, www.gov.me.ua

⁵ Огляд Світового банку, Україна, <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview#3>

⁶ Британо-Українська Торгова палата, вебінар з розвитку Одеси, 15 квітня 2021 року

⁷ EFT, Розвиток в галузі освіти, навчання та зайнятості, 2020 рік
https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/document/Countr%20yFiche%202020%20Ukraine%20-%20Education_%20Training%20and%20Employment%20Developments.pdf

Таблиця 2. Зайняте населення України за видами економічної діяльності (2019)

Вид економічної діяльності	Всього	Жінки	Чоловік и	Міське населенн я	Сільське населенн я
Загальна кількість зайнятих, млн осіб.	16 578,3	79 23,1	8 655,2	11 414,8	5 163,5
Послуги	61,2	29,6	29,2	34,4	18,2
Гуртова, роздрібна торгівля, ремонт авто та мото транспорту	18,2	21,4	15,3	21,3	11,3
Транспортні, поштові та кур'єрські послуги, складування	6,9	3,5	10	7,9	4,6
Тимчасове розміщення та харчування	2,4	3,7	1,3	2,7	1,9
Інформація та комунікації	1,8	1	2,6	2,5	0,4
Промисловість (включно з будівництвом)	25,1	14,6	34,7	27,7	19,3
Сільське господарство, лісове господарство та рибальство	13,7	11,4	15,8	3	37,3
Інше (освіта та наука, охорона здоров'я, адміністративне управління)	31,9	44,4	20,3	34,9	25,2

Зайнятність жінок характеризується високою залученістю до сфери освіти, охорони здоров'я, адміністративного управління та інших видів зайнятості (44,4%), і потім послуг (29,6%). Участь жінок у промисловій галузі та сільському господарстві значно нижча. І навпаки, зайнятність чоловіків найбільш висока в промисловості (34,7%), за нею йде сфера послуг (29,2%), освіта і наука, охорона здоров'я та адміністративне управління (20,3%). Чоловіки дещо менше зайняті в сільському господарстві (15,8%).

Міські жителі в основному працюють у сфері освіти і науки, охорони здоров'я, адміністративного управління та інших видах діяльності (34,9%), трохи менше у сфері послуг (34,4%) і промисловості (27,7%). Сільське населення більшою мірою зайняте в галузі сільського господарства (37,3%) та інших сферах – освіти і науки, охорони здоров'я та адміністративного управління – (25,2%).

Частка неформальної зайнятості найбільш висока в сільськогосподарській галузі (42,3%), водночас у сфері послуг і промисловості цей показник значно нижчий (25,1% і 23,9% відповідно). Неформальна зайнятність найбільш висока в Рівненській (43,6%), Херсонській (38,3%) та Івано-Франківській (37,3%) областях - частка неформально працюючих у цих областях майже в два рази перевищує середній показник в Україні (20,9%).

Ситуація щодо зайнятості молоді в Україні

За період 2014-2018 років число молодих людей віком 15-34 років в Україні скоротилося з 12 мільйонів до 10 мільйонів.⁸ Це скорочення в значній мірі є результатом зниження народжуваності в 1990-х і початку 2000-х років.⁹ За той же період часу частка зайнятої молоді віком 15-34 років збільшилася з 54,1% до 56,1%, безробітних – з 7,0% до 8,6%, а економічно неактивної молоді – з 36,6 до 37,7%.¹⁰ Загалом, показники зайнятості молоді останніми роками погіршилися, а рівень безробіття дещо штучно занижений через високу частку молоді, яка не здобуває освіти, не працює і не проходить професійну підготовку (NEET).¹¹ Традиційні показники зайнятості також часто не враховують високу частку неформально працюючої та частково зайнятої молоді. Тоді як офіційна статистика говорить про те, що неформальна зайнятість молоді становить близько 10%,¹² опитування Міжнародної організації праці (МОП), проведене в 2013 році, вказує на те, що 57% молодих людей в Україні працюють неофіційно.

Статистика свідчить, що молоді люди віком 30-34 роки є найбільш економічно активними – 83,3%, тоді як особи віком 25-29 років є трохи менш активними – 79,6%. Українська молодь віком 15-24 років демонструє нижчий рівень зайнятості (33,7%) порівняно зі своїми однолітками у країнах ЄС (41,7%). Низький рівень економічної активності в наймолодшій когорті в основному пояснюється їх високим рівнем залученості до здобуття освіти (84,1%), що відкладає їх вихід на ринок праці.¹³

Влаштування на першу роботу

“Для того, щоб недосвідчені працівники повністю освоїлися, потрібно від трьох до шести місяців навчання на робочому місці. Великі компанії володіють фінансовими та інституційними можливостями для відбору та навчання недосвідченої молоді, тоді як ММСП не мають таких можливостей”. - Ключовий інформант, роботодавець з приватного сектора

Багатьом молодим людям складно знайти першу роботу, що ускладнює перехід від здобуття освіти до працевлаштування. Крім того, ті, випускники, які змушені тривалий час займатись пошуком роботи, поступово втрачають свою кваліфікацію і відчувають все більші труднощі з працевлаштуванням за обраною професією. Як наслідок, це часто призводить до працевлаштування молодих людей не за фахом, в неформальному секторі або за межами країни.

⁸ Вікторія Близнюк, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу соціально-економічних проблем праці Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України Любов Яценко, головний радник департаменту соціальної політики Національного інституту стратегічних досліджень зайнятості молоді в Україні: виклики та шляхи їх подолання.

⁹ Див. попереднє посилання

¹⁰ Див. попереднє посилання

¹¹ МОП, Інклюзивний ринок праці для створення робочих місць в Україні, https://www.ilo.org/budapest/what-we-do/projects/WCMS_617840/lang--en/index.htm

¹² Розраховано на основі даних, наданих Агентством статистики України

¹³ Вікторія Близнюк, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу соціально-економічних проблем праці Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України Любов Яценко, головний радник департаменту соціальної політики Національного інституту стратегічних досліджень зайнятості молоді в Україні: виклики та шляхи їх подолання.

Ще однією проблемою є невідповідність навичок – молоді люди в Україні виходять після школи без навичок, необхідних для ринку праці. Недавнє дослідження МОП стосовно переходу від навчання до працевлаштування показує, що 37% молодих людей займають посади, які не відповідають їх кваліфікації. У той час, як вища освіта залишається популярною, оскільки вона забезпечує найкращі результати для шукачів на ринку праці, робота, пов'язана з фізичною працею вважається непрестижною, що призвело до низького визнання професійно-технічної освіти та професійної підготовки (профосвіти) як такої. В результаті цієї невідповідності компанії приватного сектора зазнають труднощів із заповнення наявних вакансій.¹⁴

За словами учасників фокус-груп

"Молодим людям не вистачає практичних навичок, починаючи з подачі заявок на вакансії". - Жінка віком 18-24 років

"Я намагався знайти роботу за своєю професією, але роботодавці вимагали певного досвіду роботи, тому в результаті мені довелося знайти себе не за фахом". - Чоловік віком 18-24 років

"Більшість моїх однолітків не працюють за фахом, яким вони навчаються". - Жінка у віці 25-35 років

Недостатня обізнаність щодо кар'єри та практичної підготовки

Молодим людям в Україні складно зробити вибір щодо освіти та професійної діяльності, оскільки вони часто не мають доступу до інформації про найбільш успішні або перспективні галузі та відповідні можливості працевлаштування. Крім того, ними часто керують давні стереотипи і застарілі уявлення їх батьків. Більшість молодих людей шукають підтримку щодо працевлаштування у родичів і друзів, замість того щоб шукати роботу на спеціалізованих платформах. У недавньому опитуванні української молоді віком 16-35 років 24% респондентів зазначили, що стикалися з корупцією та/або кумівством при прийомі на роботу.¹⁵ Молодим людям також не вистачає навичок складання біографічних даних (резюме) і проходження співбесід.

Незважаючи на нещодавні реформи, система формальної освіти як і раніше використовує застарілі навчальні засоби і методи, а також має обмежені можливості для здобуття студентами практичного досвіду шляхом стажування і виробничої практики. Оскільки для більшості вакансій вимагається досвід роботи не менше одного року, роботодавцям важко виправдати прийом на роботу молоді, яка доволі часто не володіє організаційними і комунікативними навичками, не вміє працювати в команді і/або має недостатньо розвинуте критичне мислення і здібності до пошуку рішень для подолання проблем. Роботодавці також відзначають брак цифрової грамотності у молодих працівників. Деякі роботодавці

¹⁴ Європейський Освітній Фонд, презентаційна конференція "Туринський процес", Львів 2019

¹⁵ Опитування громадської думки молоді IRI, 2021 рік.

пропонують неоплачуване або низькооплачуване стажування для молоді з невеликим досвідом.

За словами учасників фокус-груп

"Я вивчаю маркетинг, але працюю в банківській сфері. Мої родичі працюють в банку, вони запропонували мені цю можливість. Але насправді я захоплююся музикою і мрію, що колись знайду себе в цій сфері." - Чоловік віком 18-24 років

"Тільки близько 30% моїх однолітків самостійно прийняли рішення про те, яку професію обрати і де навчатися, інші послідували порадам і побажанням своїх батьків". - Жінка віком 18-24 років

"Іноді батьки вибирають професії. Всі мої друзі були переконані, що після університету вони стануть найманими працівниками. Коли я зростала, ніхто не говорив про можливість розпочати власний бізнес. І це сприймалося як щось занадто складне". - Жінка у віці 25-35 років

Невелика гнучкість молоді щодо кар'єрних перспектив

Більшість українців як і раніше вірять, що все життя будуть працювати лише за одним фахом, і думка про зміну професії змушує їх хвилюватися.¹⁶ Однак, останнім часом на ринку праці з'явилися так звані "світчери", які змінюють професії, здобуваючи необхідні знання та навички через навчальні курси неформальної освіти. Приклади неформальної освіти включають спеціальні курси з англійської мови, веб-дизайну, психології та інформаційних технологій (ІТ). Очевидна велика кількість подібних навчальних курсів нівелюється тим, що їх вартість досить висока, і до того ж молодим людям часто буває складно оцінити репутацію постачальника таких послуг. Насправді деякі заклади неформальної освіти перебільшують очікування молоді, обіцяючи нереально високу заробітну плату і швидке працевлаштування після закінчення навчання.

Згідно з дослідженням, проведеним Жіночою професійною лігою (2021), навичками для молоді, що потребують розвитку, є: дизайн-мислення, креативне мислення, Інтернет-маркетинг, планування кар'єри, емоційна стійкість, управління змінами та управління проектами. Водночас, у дослідженні говориться про виявлені перешкоди у доступі жінок до освіти, такі як вартість навчання, відсутність гнучкості в розкладі, відсутність доступу до догляду за дітьми і негнучкий робочий час.¹⁷

¹⁶ Див. попереднє посилання

¹⁷ <http://ipq.org.ua/ua/news/428>

За словами учасників фокус-груп

"Я пройшов навчання, пов'язане з ІТ сферою, але був розчарований, тому що не отримав обіцяних навичок, і це не допомогло мені знайти роботу". - Чоловік віком 18-24 років

"У теперішній час існує безліч курсів, але вони досить дорогі і часто недоступні для молоді без підтримки сім'ї". - Жінка віком 18-24 років.

"Під час локдауну деякі з моїх знайомих почали здобувати іншу професію, тому що вбачають в ній більше перспектив. Однак для цього необхідно мати фінансові можливості". - Жінка у віці 25-35 років

COVID-19

Найбільший економічний вплив COVID-19 зазнали низькооплачувані працівники, жінки, молодь і вразливі групи населення, а також малі та середні підприємства (МСП) і неформальний сектор. У результаті очікуваного економічного спаду прогнозували, що в 2020 році рівень бідності значно зросте. Згідно з макроекономічним прогнозом, опублікованим Кабінетом Міністрів України, очікувалося, що в 2020 році 6,3 мільйона осіб опиняться за межою бідності, у тому числі 1,4 мільйона дітей.¹⁸ Згідно з опитуванням, проведеним Європейською Бізнес-Асоціацією, 33% українських МСП повідомили про втрату доходів на 50-75%. Понад 50% підприємців відповіли, що для їх бізнесу знадобиться до двох років, щоб оговтатися від економічних наслідків COVID-19, і це за умови, що вони отримають доступ до фінансової підтримки і попит відновиться.¹⁹ Підприємства, що найбільше орієнтовані і залежать від клієнта, як-от роздрібна торгівля, туризм, готельний бізнес та індустрія краси, найбільш постраждали від пандемії. Відповідні наслідки відчувалися молодими співробітниками, оскільки менш досвідчені спеціалісти, як правило, в першу чергу страждають від скорочення персоналу. Однак споживча поведінка і трудова адаптація в умовах пандемії також відкрили і нові можливості для працевлаштування.

Міграція

Зростаюча останніми роками міграція молодих українських робітників призвела до величезного відтоку кваліфікованих молодих кадрів, які переїжджають у пошуках кращої роботи і умов праці, а також кращих умов життя (наприклад, розвиненої інфраструктури, комфорту і безпечного способу життя). Багато з цих молодих мігрантів відправляють грошові перекази родичам в Україну, надаючи їм важливу фінансову підтримку. За оцінками Міжнародної організації з міграції (IOM), на початку 2020 року близько трьох мільйонів українських мігрантів працювали за межами країни.

¹⁸ УКГП, Україна: гуманітарні наслідки COVID-19 — Доповідь про ситуацію № 4, червень 2020 року: www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/ukr_humanitarian_impact_of_covid-19_sitrep_no.4_updated.pdf

¹⁹ МОП, ЕКСПРЕС-ОЦІНКА COVID-19: Федерація роботодавців України публікує інформацію про вплив на бізнес і заходи у відповідь, травень 2020 року: www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---srbudapest/documents/publication/wcms_745558.pdf

Більшість українських мігрантів є вихідцями з західної частини країни, яка географічно ближче до Європейського Союзу і менш промислово розвинена. На кожну з інших частин України (північ, схід, південь, центр) припадало всього від 6 до 9% від загального числа мігрантів. Рівень освіти мігрантів нижчий, ніж у середньому по Україні: лише 16% мігрантів мали вищу освіту проти 48% українців загалом.²⁰ Частка чоловіків серед українських трудових мігрантів становить 70%. Винятком є лише гендерна структура українських мігрантів в Італії – 71% становлять жінки.

Половина українських мігрантів походить із сільської місцевості, тоді як частка сільського населення в Україні загалом становить 31%. Це означає, що частка сільського населення серед мігрантів є значною. Слід зазначити, що вікові групи 30-40 і 40-50 років є найбільш представлені серед українських мігрантів і становлять трохи більше половини загальної кількості мігрантів (52%).

Лише 58% мігрантів були працевлаштовані в Україні до того, як вони мігрували. З-поміж них, 70% відмовилися від роботи в Україні через низьку заробітну плату; близько 15% – через те, що вони були звільнені або їх тимчасовий контракт закінчився; і 15% - з інших причин. Ці цифри свідчать про те, що еміграція безпосередньо створила відтік від 1,3 до 1,6 мільйона працевлаштованих осіб з українського ринку праці, або від 8 до 10% від загального числа зайнятого населення України.²¹

Криза COVID-19 ускладнила ситуацію тим, що уряди багатьох країн змушували мігрантів повертатися до своїх домівок. Це призвело до масового повернення українців – у 2020 році від 500 000 до 2 мільйонів осіб повернулися (шляхом примусової висилки або навмисного повернення) до закриття кордонів України. Відстеження повернення мігрантів було ускладнене, особливо в західній частині України, де частка населення, що шукає роботу в сусідніх країнах ЄС (особливо в Італії) є найбільшою в Україні. Відповідно, західні області особливо сильно постраждали від пандемії COVID-19 через повернення інфікованих працівників в Україну.

Проблеми інклюзивності

*"Це складне завдання для мене – працювати з дому, тому що моя дитина теж залишається вдома".
- Жінка у віці 25-35 років*

Хоча останніми роками проблеми зайнятості молоді, жінок та інших маргіналізованих груп населення почали вирішуватися, дискримінаційні практики й далі зберігаються. У 2012 році до українського законодавства²² були внесені зміни,

²⁰ SSSU 2017; Європейська комісія / EACEA / Еввідика 2018

²¹ Європейська комісія, Вплив трудової міграції на економіку України, Єжи Пьеньковський, дискусійний документ 123 | Квітень 2020 р.

²² Закон України "Про рекламу", стаття 24-1. Реклама послуг з працевлаштування

що забороняють вказувати вимоги до віку або статі при публікації вакансій, проте під час співбесід кандидатам доволі часто ставлять делікатні запитання, як-от чи одружена людина або чи планує мати дітей. Учасникам фокус-груп було запропоновано пройти опитування, яке показало, що молодь вбачає низку факторів, які можуть перешкоджати працевлаштуванню, серед них вік (18%), стан здоров'я (9,1%), стать (3,6%), інвалідність (1,8%), відсутність громадянства (1,8%) і політичні погляди (1,8%).

Стать: Глобальний індекс гендерного розриву вимірює гендерну нерівність в 153 країнах, серед яких Україна займала 59 місце в 2020 році.²³ На ринку праці спостерігається значна гендерна нерівність, до того ж більшість чоловіків вважають, що має бути поділ професій на "жіночі" та "чоловічі".²⁴ Крім того, з 2014 року розрив в оплаті праці між чоловіками та жінками збільшився з 24 до 26%. Нарешті, понад 40% чоловіків в Україні вважають, що жінка повинна залишити свою оплачувану роботу, щоб проводити більше часу зі своєю сім'єю.

Працевлаштування молодих жінок з дітьми було особливо складним під час COVID-19, оскільки навчальні заклади були закриті. Водночас, за даними Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), вживається недостатньо заходів, що враховують гендерні особливості, для усунення соціально-економічних наслідків пандемії. Скорочення зайнятості, пов'язане з заходами соціального дистанціювання, має непропорційно великий вплив на галузі з більш високою часткою зайнятості жінок. Крім того, жінки більш вразливі до ризиків для здоров'я через більшу зайнятість у певних сферах - жінки становлять 82% від загального числа медичних і соціальних працівників в Україні (у порівнянні із середнім показником у всьому світі – 70%). Закриття шкіл і дитячих садків значно збільшило потребу догляду за дітьми, що особливо сильно позначається на працюючих матерях. Наслідки кризи для жінок, особливо працюючих жінок, що мають дітей, ймовірно, будуть даватися взнаки і в майбутньому - з огляду на важливість наявності трудового досвіду, жінки, відсутні на ринку праці протягом будь-якого тривалого періоду, ймовірно, будуть потрапляти у тривале не вигідне становище з точки зору заробітку і потенційного просування по службі.²⁵

Люди з обмеженими можливостями: Ситуація на українському ринку праці є досить складною для людей з обмеженими можливостями: 73,8% або 2 062 259 осіб є безробітними.²⁶ У 2015 році Кабінет Міністрів затвердив план реалізації Директиви Ради 2000/78/ЄС про встановлення загальних рамок для досягнення рівності у сфері зайнятості та професійної діяльності, що поширюється також на людей з особливими потребами (додаткову інформацію див.у Додатку 4). Однак перешкоди для успішного працевлаштування таких осіб зберігаються, оскільки роботодавці не зацікавлені в наданні робочих місць людям з особливими потребами, враховуючи необхідність значних фінансових інвестицій, часу і здійснення спеціальних заходів

²³ Доповідь про глобальний гендерний розрив (2020). http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2020.pdf

²⁴ ReliefWeb. UNFPA 2021: <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-fight-gender-inequality-education-work-and-home-enuk>

²⁵ Криза COVID-19 в Україні, 2020 рік, OECD <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/COVID-19-CRISIS-IN-UKRAINE.pdf>

²⁶ Публікація інтерв'ю з Ольгою Паламарчук, адвокатом, менеджером Адвокатського бюро Ольги Паламарчук, членом Комітету із захисту прав інвалідів, який діє в НААУ, <https://www.hsa.org.ua/blog/pratsevlashuvannya-osib-z-invalidnistyu-zakonodavchi-garantiyi-ta-realist/>

з дотримання умов охорони праці, як того вимагає законодавство України. Нарешті, багато хто не готовий працевлаштувати осіб, які дещо відрізняються від них.

За даними Європейської Бізнес-Асоціації (2021), Україна розробила *Національну стратегію створення безбар'єрного середовища*, спрямовану на сприяння включенню вразливих груп в економічне життя країни.²⁷ Стратегія дозволить досягти наступних цілей: 1) забезпечити прозоре використання коштів для адаптації посад і робочих місць; 2) сприяти реальній зайнятості людей з обмеженими можливостями; надавати компаніям консультації щодо створення доступного середовища та інклюзивної зайнятості; 3) розробити і опублікувати стандартні положення та інформаційні матеріали щодо розмаїття та інклюзивності; 4) додати фахівців з інклюзивності в класифікатори професій; і 5) розробити систему податкових пільг для роботодавців, які наймають більше людей з обмеженими можливостями.²⁸

Криза COVID-19 посилила існуючі бар'єри, з якими стикаються люди з особливими потребами щодо доступу до послуг з абілітації та реабілітації, освіти, соціального захисту, трудової діяльності та працевлаштування.²⁹ Локдаун ще більше посилив ізоляцію і відчуження осіб з обмеженими можливостями в Україні, підкресливши необхідність комплексної підтримки на рівні місцевих громад з метою забезпечення можливостей повноцінного життя та працевлаштування таких осіб.

Можливості і виклики у галузях

У цьому розділі звіту описуються умови кожної галузі, обраної з урахуванням фактору сприятливості для молоді і можливості швидкого працевлаштування/самостійної зайнятості. Звіт пропонує опис кожної галузі спочатку загалом, а потім розглядає – окремі можливості щодо працевлаштування та підприємництва.

Оскільки під час дослідження було встановлено, що ІТ (включаючи розробку програмного забезпечення) є однією з субгалузей, що віднесені до галузі креативних індустрій в Україні, то оцінка цієї галузі розглядається у наступному розділі звіту.

Креативні індустрії (включно з ІТ)³⁰

Галузь креативних індустрій України відносно молода і офіційно визначена в 2019 році як така, що включає образотворче мистецтво, сценічне мистецтво, видавничу справу, дизайн, моду, інформаційні технології, аудіовізуальне мистецтво, архітектуру, рекламу, бібліотеки, архіви і музеї, народне мистецтво і ремесла.

²⁷ Європейська Бізнес-Асоціація 5/3/2021: <https://eba.com.ua/en/v-ukrayini-budut-pereglyadaty-kvoty-z-pratsevlashtuvannya-lyudej-z-invalidnistyu/>

²⁸ Нинішня норма становить 4%.

²⁹ Організація Об'єднаних Націй (2020) <https://ukraine.un.org/en/99869-briefing-note-impact-covid-19-pandemic-persons-disabilities-ukraine>

³⁰ Цей розділ звіту побудований на основі дослідження "Креативні індустрії - вплив на економіку України", Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України". Звіт розроблений командою Центру аналізу міжнародної торгівлі "Trade+" при Київській школі економіки в партнерстві з компанією Kimonix International Inc. на замовлення Міністерства культури та інформаційної політики України. До складу авторської команди входять Павло Яворський, Ольга Ніколаєва, Світлана Таран, АНДРІЙ Онопрієнко, а також Юрій Шоломицький з Центру макроекономічного моделювання.

Зайнятість та кількість підприємств креативних індустрій в Україні швидко зростає та збільшилась на 40% у період з 2013 по 2019 рік (з 252 000 зайнятих у 2013 році до 352 000 у 2019 році). Кількість компаній у цьому сегменті зросла з 97 000 у 2013 році до 205 500 у 2019 році. У 2018 році валова додана вартість галузі³¹ склала 97 мільярдів гривень (3,9% загальної доданої вартості), і в 2019 році зросла до 117,2 мільярда гривень (3,95% загальної доданої вартості).

Значна частина доданої вартості креативних індустрій створюється за рахунок комп'ютерного програмування (тобто інформаційних технологій), і в 2019 році становила 59% усієї галузі. Іншими п'ятьма найбільшими видами економічної діяльності креативних індустрій є рекламні агентства (12%), консультування з питань інформатизації³² (10%), діяльність, пов'язана з телевізійним мовленням (9%), а також виробництво фільмів і відеороликів, телевізійних програм (4%) і рекламні засоби масової інформації (4%).

Підгалузь інформаційних технологій

Число організацій в області ІТ потроїлося в період з 2013 по 2019 рік, ймовірно, через введення спрощеної системи звітності та оподаткування, яка мотивує професіоналів реєструватися в якості індивідуальних підприємців.³³ Іноземні інвестори не завжди приймають таку систему структуризації бізнесу, заявляючи, що вона є не зовсім прозорою. Тому, деякі ІТ-компанії ініціювали прийняття нового закону, який може ввести альтернативну, більш прозору податкову систему для ІТ-компаній.³⁴

Проте, ІТ галузь в Україні стрімко зростає, навіть незважаючи на турбулентність, викликану спалахом пандемії COVID-19. Понад 92% технологічних підприємств України перейшли на віддалену роботу всього через кілька тижнів після того, як уряд **запровадив** суворий карантин, що лише вимагало від працівників змінити їх звички. Технологічне співтовариство України отримало світове визнання, а ІТ-сектор зробив значний внесок в економіку країни і став третім за величиною експортером послуг. Діяльність в цій галузі включає комп'ютерне програмування, консультування з питань інформатизації та розробку комп'ютерних ігор або іншого програмного забезпечення. Українські компанії-розробники програмного забезпечення спеціалізуються на електронній комерції, підприємстві, фінансах, освіті, охороні здоров'я, подорожах і телекомунікаціях.³⁵

Працевлаштування

Урядовий огляд технічної екосистеми країни налічує 1142 компанії-розробників продуктів, та 858 компанії-провайдери послуг, тоді як кількість зареєстрованих ІТ-компаній в Україні коливається від 3000 до 5000. У 2019 році в ІТ-галузі було задіяно 191 000 фахівців, що вдвічі більше, ніж у 2013 році (88 600). В Україні функціонує понад 100 пошукових та розробницьких центрів, що належать глобальним

³¹ Валова додана вартість - це показник вкладу у ВВП, що вноситься галуззю або сектором

³² Послуги та підтримка, пов'язані з автоматизацією процесів для державних організацій та державних установ

³³ Креативні індустрії-дослідження впливу на економіку України, USAID, програма "Конкурентоспроможна економіка України".

³⁴ Презентація програми спеціального режиму Міністерством цифрової трансформації України, <https://ukraine.ua>

³⁵ Звіт про стан технологічного ринку за 2021 рік, www.beetroot.se

компаніям або співпрацюють з ними, серед яких Google, Samsung, Siemens і Huawei. Багато з них значно розширили число співробітників та/або відкрили нові офіси. Для підтримки розвитку IT-спільнота щорічно проводить понад 1000 заходів для фахівців, стартапів та інвесторів.³⁶

IT-індустрія надзвичайно приваблива для української молоді, і IT-компанії зацікавлені в розвитку молодих талантів. Опитані IT-компанії та учасники фокус-груп визнали, що хоча молодь досить швидко інтегрується в IT-галузь, молоді спеціалісти не завжди мають цілісну уяву щодо IT-галузі й безпосередньо процесів. Так, для прикладу, молоді люди іноді не усвідомлюють, що виправлення помилок у програмному забезпеченні може зайняти більше часу, аніж розробка самого продукту.

"Багато кандидатів не відповідають основним вимогам, таким як достатні знання англійської мови і технічні навички, щоб отримати роботу і можливості для розвитку потенціалу в IT-галузі". - Ключовий інформант, НУО

Хоча існує безліч доступних для молоді IT-шкіл, спостерігаються певні прогалини в навичках молодих людей. За словами представника EPAM System Ukraine,³⁷ найбільшого роботодавця серед українських IT-компаній, та водночас представника Асоціації IT України, це зокрема стосується таких навичок, як успішна співбесіда/пітчінг, критичне мислення, ділове спілкування і робота в команді. Крім того, на ринку присутня велика кількість молодших спеціалістів, тоді як існує високий попит на фахівців та старших фахівців.

Підприємництво

У 2020 році, за даними стартапу Blink, місто Київ було визнано 32-ою найкращою IT-екосистемою в світі, восьмою кращою в Європі і першою IT-екосистемою серед країн Європи, що розвиваються.^{38,39}

Українська IT-екосистема особливо сприятлива для стартапів з цілої низки факторів, перелічених нижче:

Зростає число успішних українських стартапів, що виходять на світову арену і постійно надихають нових підприємців.

Велика кількість кваліфікованих талантів, а також доступність досвіду першої роботи є ключовим фактором, що стимулює зростання українських IT-стартапів, і кількість українських історій успіху вражає і зростає. Платформа Gitlab, створена в Харкові, нині є однією з платформ, що найбільш широко використовується для спільної розробки та експлуатації (DevOps), та яка на сьогоднішній день налічує 1289 співробітників в 67 країнах і регіонах. У Києві було також засновано Grammarly,

³⁶ Звіт про технологічний ринок за 2021 рік, www.beetroot.se

³⁷ Компанія щорічно отримує 15 000 заявок, з яких 3000-4000 відбираються для проходження стажування, і тільки 1000 пропонується довгострокова робота.

³⁸ <https://www.startupblink.com/>

³⁹ <http://www.outsourcingportal.eu/en/ukraine-on-the-path-to-becoming-the-european-go-to-tech-destination-the-tech-job-market-trends-in-ukraine-and-lviv>

крос-платформний помічник з написання текстів, що був оцінений в жовтні 2019 року в понад 1 мільярд доларів США; Preply- освітньо-технологічний стартап - заснований у 2013 році, і який за даними бази Crunchbase на теперішній час залучив 15,5 мільйонів доларів США інвестицій; Petscube - став одним з найуспішніших товарів для тварин в історії краудфандингу - вийшов з **престижної інкубаційної** програми Y-Combinator. У місті Одеса розташовані відомі компанії з розробки технологічних продуктів, такі як Readdle, KeepSolid, Augmented Pixels, Adtelligent, Clickky, Kwambio, а також відомі стартапи, серед яких Looksero, що був придбаний Snapchat. Ці історії успіху перетворюють ІТ-підприємців на місцевих героїв, вони впливають на молодіжні тренди і навіть стають іконами поп-культури.

Якісні державні та приватні навчальні заклади, які пропонують молоді безліч вигідних можливостей оволодіти навичками в області інформаційних технологій.

Маючи 19 державних університетів з технічними програмами, а також численні приватні навчальні заклади, які готують фахівців для галузі ІТ, понад 3000 ІТ-фахівців щорічно закінчують технічні університети і коледжі України. Крім того, багато амбітних батьків середнього класу розуміють переваги ранньої освіти та заохочують своїх дітей відвідувати додаткові навчальні курси з розробки програмного забезпечення та кодування вже в початковій школі. Наприклад, Київ Smart City School запрошує молодших та старших школярів на уроки кодування та нових технологічних платформ у *Academy of Coding*.⁴⁰ Ще однією чудовою освітньою ініціативою є *Фонд "BrainBasket"*, заснований у квітні 2014 року групою провідних українських ІТ-компаній за участю Міністерства економіки України та адміністрації міста Києва з метою сприяння підготовці ІТ-фахівців та розвитку освітньої екосистеми.⁴¹

Львів – єдине місто в Україні, яке офіційно оголосило технологічну галузь одним з основних елементів стратегії конкурентоспроможності міста.⁴² За даними ІТ-дослідження «5.0», кількість ІТ-фахівців, які проживають у Львові, становила 25 000 у 2019 році, і, за прогнозами, до кінця 2021 року їх чисельність збільшиться до 30 000. Кількість робочих місць, створених ІТ-галуззю, в 2018 році склала 63 000, а в 2019 році – 71 000. Прогнозоване щорічне зростання ІТ-сфери складає 20%, а розмір ІТ-ринку за п'ять років виріс втричі.⁴³

Харків також може похвалитися високоякісними ІТ-університетами. [Національний аерокосмічний університет імені Жуковського "Харківський авіаційний інститут"](#), [Національний технічний університет "Харківський політехнічний інститут"](#) і Харківський національний університет радіоелектроніки увійшли до трійки кращих ІТ-закладів Харкова.⁴⁴ У 2015 році Харків зробив великий крок у розвитку освітньої інфраструктури, створивши Харківський ІТ-кластер, неурядову організацію (НУО), яка здобула підтримку найбільших українських компаній, місцевих органів влади та технічних університетів.⁴⁵

⁴⁰ <https://www.kyivsmartcity.com/en/projects/academy-of-coding/>

⁴¹ <https://brainbasket.org/en/vision-2/>

⁴² ІТ-дослідження 4.0 Львівського ІТ-кластера

⁴³ <https://itcluster.lviv.ua/en/about-us/lviv/>

⁴⁴ ІТ-дослідження 2019, Харків, Харківський ІТ-кластер та PWC

⁴⁵ https://www.strategieast.org/wp-content/uploads/2019/09/Innovative-Ukraine_web.pdf

Велика кількість високоякісних місцевих талантів, що дозволяє підприємцям відносно легко залучати фахівців з необхідними навичками.

Щорічно понад 4000 українських студентів здобувають вищу технічну освіту, багато з яких продовжують шукати можливості стажування в галузі інформаційних технологій або реалізують власні ідеї у вигляді стартапів.⁴⁶ В Одесі вже в 2015 році кількість ІТ-фахівців перевищила 6000 осіб, за даними dou.ua, а в 2018 році цей показник досяг 10 000 фахівців. Одеські державні університети (наприклад, [Одеська національна академія телекомунікацій ім. О. С. Попова](#), [Національний університет ім. І. І. Мечникова](#), [Одеська національна академія харчових технологій \(ОНАХТ\)](#) і [Одеський національний політехнічний університет](#)) допомагають забезпечити постійний приплив нових талантів у галузь.⁴⁷

Велика мережа інкубаторів, акселераторів та мереж наставництва, які полегшують доступ до замовлень, отримання досвіду та фінансування.

В Україні існує відмінна мережа інкубаторів, акселераторів і наукових парків, яка зробила глибокий вплив на місцеву екосистему стартапів, надавши доступ до замовлень, наставництва та фінансування. Одним з найбільших стратегічних проєктів є Unit City, що стартував у 2016 році на території колишнього мотоциклетного заводу неподалік центру міста Києва. Впродовж чотирьох років він став центром ідей, спільноти, подій, перспективних компаній, амбіцій і енергії, в даний час об'єднує понад 100 компаній-резидентів із різних сфер, таких як фінансові технології, сільськогосподарські технології (AgriTech), блокчейн, виробництво, віртуальна реальність/доповнена реальність (VR/AR), штучний інтелект (AI). Близько 60% цих компаній здійснюють спільні проєкти на стику згаданих вище технологій. Компанії в Unit City проходять навчання у підприємців з Силіконової долини, можуть подати заявку на участь в одній з восьми акселераційних програм і/або зустрітися з інвесторами з Європи і США. Деякі з інкубаторів та акселераторів по всій країні включають:

- Київ: тут знаходиться ряд бізнес-інкубаторів, таких як: YEP!, інкубатор відкритих даних 1991 року, Radar Tech, Concepter, Sector X, Growth Up, Demium Startups, Kyiv Smart City Hub, EY Startup Accelerator, IoT Hub, Agro Hub, Sikorsky challenge, Intecrator і акселератор Blue Lake.
- Харків: [Eō бізнес-інкубатор](#), [YEP!](#) та [Startup Grind](#).
- Одеса: ІТ-центри, бізнес-центри та коворкінги стратегічно розташовані навколо центру міста-все в межах 15 хвилин ходьби один від одного. Вони включають в себе [Impact Hub Odesa](#), [Innovation Kitchen](#), [Hub Living Room](#), [Hub Lab](#) та [Green Theatre](#).
- Львів: домівка для [Startup Depot](#) і [Центру підприємництва](#), коворкінгів і центрів знань. Місто відоме організацією великих технічних заходів, таких як [ІТ-Арена](#) (щорічно у вересні), [Lviv IT Jazz](#) (щорічно в червні), [Фестиваль розробників Google "Google Developer Groups \(GDG\) DevFest"](#) (щорічно в жовтні), [GameDev Lviv](#), [LvivCSS](#) (щорічно в листопаді), [Lviv iCamp](#) (щорічно восени) та інші. Львів пропонує безліч професійних спільнот, таких як:

⁴⁶ <https://techukraine.org/tech-hubs/lviv/>

⁴⁷ <https://techukraine.org/tech-hubs/odesa/>

За словами учасників фокус-груп

"Я хотів потрапити в ІТ, але критерії відбору дуже високі. Перш за все, вони вимагають знання англійської мови і певних технічних навичок. Увійти туди не так просто, як здається!" - Чоловік віком 18-24 років

"[У мене є] знайомі, які вивчали фінанси, але зараз вивчають комп'ютерне програмування або вже працюють в ІТ, і їм добре платять". - Чоловік у віці 25-35 років

"Мені 35 років, я досвідчений фінансовий експерт, і я вже стара для ІТ (сміється). Я провела один рік і пройшла безліч співбесід з власниками стартапів, яким 25-27 років, перш ніж мені вдалося увійти в ІТ. Це зовсім інший світ з іншою мовою, але я щаслива [бути тут]". - Жінка у віці 25-35 років

Інші креативні індустрії, (такі як мистецтво, графічний дизайн, кіновиробництво, музика)⁴⁸

У цьому розділі ми розглянемо образотворче мистецтво, сценічне мистецтво, видавничу справу, дизайн, моду, інформаційні технології, аудіовізуальне мистецтво, архітектуру, рекламу, бібліотеки, архіви і музеї, народне мистецтво і ремесла.

Працевлаштування

*"Я думаю, що професії, пов'язані з цифровим маркетингом і веб-дизайном, в даний час надзвичайно затребувані".
- Жінка віком 18-24 років*

З точки зору валової доданої вартості, реклама, зв'язки з громадськістю (PR) та маркетинг посідають друге місце (17%) після ІТ, а аудіовізуальне мистецтво займає третє місце (16%). Значний внесок у розвиток креативних індустрій вносять рекламні агентства, на частку яких припадає 6% усіх підприємств галузі, а **також** спеціалізована дизайнерська діяльність (3%) і діяльність в галузі архітектури (3%). Ці галузі також демонструють високі темпи зростання. З точки зору зайнятості значний внесок роблять рекламні агентства (9%), діяльність в галузі архітектури (5,4%) і діяльність в галузі телевізійного мовлення (4,7%).

⁴⁸ Цей розділ звіту побудований на основі дослідження "Креативні індустрії - вплив на економіку України", Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України". Звіт розроблений командою Центру аналізу міжнародної торгівлі "Trade+" при Київській школі економіки в партнерстві з компанією Kimonix International Inc. на замовлення Міністерства культури та інформаційної політики України. До складу авторської команди входять Павло Яворський, Ольга Ніколаєва, Світлана Таран, АНДРІЙ Онопрієнко, а також Юрій Шоломицький з Центру макроекономічного моделювання.

У 2019 році в галузі креативних індустрій налічувалося 16 600 господарюючих суб'єктів, або 8,1% всіх компаній України. Креативні індустрії більш розвинені у великих містах, таких як Київ, Львів, Одеса та Харків. Індустрія аудіовізуального мистецтва демонструє зростання числа компаній і зайнятості. У 2019 році працювало 4900 компаній, що займаються аудіовізуальним мистецтвом. Найбільшим попитом на ринку праці користуються 3D-дизайнери, веб-дизайнери та фахівці в області аудіовізуальної продукції.

Незважаючи на широкий спектр доступних курсів неформальної освіти, молодь часто зазнає труднощів з вибором відповідних навчальних закладів, вартістю навчання та невідповідністю навичок, які здобуваються в рамках навчальних програм, і тими, що затребувані на ринку праці. Формальна освіта зазнає негативного впливу внаслідок невідповідності між діючою національною класифікацією професій та реальним ринком праці креативних індустрій, а також через застарілу навчальну базу та методологію.

Спілкування у фокус-групах продемонструвало, що молоді люди мають дещо спотворене розуміння української галузі креативних індустрій та відповідно низьку обізнаність щодо професій та можливостей. Молодь загалом асоціює креативні індустрії з "мистецтвом, модою, розкішшю і "зірковим" способом життя".

Роботодавці галузі креативних індустрій переважно бажають знайти фахівців з досвідом роботи від двох до трьох років і відзначають, що молодим людям бракує таких навичок, як успішна співбесіда, робота у команді, ділове спілкування, цифрове спілкування, відповідальність (наприклад, створення відповідальної репутації), цифрова грамотність та критичне мислення.

Інклюзивність у всіх аспектах набагато більш очевидна в креативних індустріях в порівнянні з іншими галузями. За словами ключових інформантів, творчі люди більш толерантні до сприйняття людей з відмінним від їхнього походження і особливими характеристиками. До прикладу, інформанти говорять наступне: "Сексуальна орієнтація, зовнішній вигляд, раса, вік і фізичні особливості здебільшого не грають ролі для людей, що працюють у галузі креативних індустрій. Вони більш толерантні у всіх цих аспектах і успішно співпрацюють один з одним, незважаючи на існуючі відмінності".

Підприємництво

Український сектор креативних індустрій активно використовує музичні та відео інновації. Найбільш відомими стартапами є:

- GlobalLogic (Київ), що працює з Avid Technology понад 10 років, розробляє програмне забезпечення для цифрової аудіосистеми Pro Tools і цифрових мікшерних пультів Venue. Всесвітньо відомі виконавці, такі як Linkin Park, Maroon 5 і Coldplay, серед інших, активно використовують їх для запису альбомів.
- Intellectsoft (Київ), що розробила додаток, який дозволяє власникам взаємодіяти із спільнотою шанувальників за допомогою потокової трансляції музики, ексклюзивних новин і гейміфікації. Формат програми був розроблений для таких артистів, як Мадонна і Red Hot Chili Peppers.

- PiBox - стартап, розроблений для віддаленої роботи над музичними композиціями. Проект отримав нагороду "Кращий звук 2020: послуги та звукові стартапи" від International Sound Awards. Universal Production Music та Epidemic Sound вже використовують PiBox.

В Україні при Міністерстві цифрової трансформації був сформований експертний комітет з розвитку штучного інтелекту. На українській музичній сцені також стартували проекти віртуальної та доповненої реальності, хоча і з деяким запізненням.

Україна є благодатним ґрунтом для створення різних культурних ініціатив, таких як фестивалі та інші мистецькі заходи, і очікується, що нижче зазначені тенденції та потреби будуть формувати фестивальний ринок найближчих років:

- Значна кількість молоді, яка проживає в містах України, стає частиною більш забезпеченого середнього класу, який за українськими стандартами більш освічений і багато подорожує. У міру того як вони вчаться і прагнуть стати майбутніми підприємцями в сфері креативної економіки,⁴⁹ вони стають більш амбітними, часто бажаючи продовжити свою освіту за кордоном, можливо, в ЄС або США. Оскільки вони відчують збільшення наявного доходу і слідує міжнародним культурним тенденціям, у них розвивається апетит до більш витонченого культурного контенту.
- Аналіз, проведений Всесвітньою конфедерацією подорожей молоді та студентів (WYSE), показує, що закордонні подорожі молоді складають близько 23% усіх подорожей.⁵⁰ Цей сегмент населення, як правило, подорожує "з метою" і з задоволенням бере участь в концептуальних туристичних форматах, вважаючи за краще проводити час в сучасній культурній обстановці в оточенні однолітків і місцевих натовпів. Враховуючи пряме транспортне сполучення між такими містами, як Київ, Львів та Харків з низкою інших міст, міжнародні відвідувачі цілком могли б підтримати фестивальний ринок.
- Зрушення в музичній індустрії в бік цифровізації підвищив роль живих виступів як надзвичайно важливого драйвера маркетингу.⁵¹ Участь у фестивалях може допомогти молодим артистам підвищити свій авторитет і залучити нових шанувальників.

Сільське господарство

Сільське господарство є однією з ключових галузей промисловості України, яка згенерувала 9% загального обсягу ВВП у 2019 році.⁵² Україна розширює переробку сільськогосподарської продукції для збільшення потенціалу галузі та стимулювання соціально-економічного розвитку сільських районів, де на

⁴⁹ <https://ukraine.ureport.in/poll/2734/>

⁵⁰ <https://www.wysetc.org/2015/09/youth-and-student-travellers-age-15-to-29-represent-23-of-international-tourist-arrivals/>

⁵¹ https://www.researchgate.net/publication/249631050_The_Economy_of_Live_Music_in_the_Digital_Age

⁵² Управління міжнародної торгівлі (2020) <https://www.trade.gov/knowledge-product/ukraine-agricultural-sector>

сьогоднішній день спостерігається низький рівень переробки продукції.⁵³ Хоча Україна є одним з провідних світових експортерів продовольства і одним з 10 найбільших постачальників сільськогосподарської продукції, сільськогосподарська галузь недостатньо оснащена, а більша частина існуючої сільськогосподарської техніки є застарілою. ⁵⁴ Інновації в методах і технологіях ведення сільського господарства є пріоритетом, так само як і приділення особливої уваги наслідкам зміни клімату. Пандемія COVID-19 підсвітила важливість питання продовольчої безпеки, оскільки вказала на можливу загрозу для виробничо-логістичних ланцюжків, чутливих до торгівельних обмежень і збоїв.

Працевлаштування

Сільськогосподарський сектор України поділяється на корпоративні господарства, які монополізують економічний вплив завдяки підтримці з боку держави, та сімейні господарства, які обмежені у державній підтримці. Корпоративні господарства є виробниками найбільш комерційно привабливих і орієнтованих на експорт видів продукції, і володіють добре розвиненими ланцюжками створення вартості. Водночас, окремі дрібні ферми і фермерські господарства погано організовані і виробляють малоприбуткову і трудомістку продукцію, таку як картопля, овочі, фрукти і молоко. Малі фермерські господарства націлені на продовольчу самодостатність і внутрішній продовольчий ринок.

Хоча в сільському господарстві номінально зайнято майже 14% робочої сили України (у 2019 році було зайнято 3,26 мільйона осіб),⁵⁵ переважає саме неофіційна зайнятість (42% галузі). Залучення кваліфікованих українських працівників є реальною проблемою, оскільки навички, що розвиває система освіти, не відповідають тим, які необхідні на сільськогосподарському ринку праці. Така розбіжність є результатом відсутності співпраці між системою сільськогосподарської освіти та професійної підготовки і приватним сектором, застарілих і переважно теоретичних навчальних програм, які не передбачають належної практичної підготовки, а також широко розповсюдженої корупції, яка підриває якість освіти. Нещодавні інституційні та правові реформи можуть сприяти розширенню участі приватного сектору в розробці навчальних програм, що відповідають існуючим потребам.

"Середній вік наших співробітників становить 40-50 років. Це реальна проблема – знайти молодих, здорових (мається на увазі вживання алкоголю) і кваліфікованих співробітників. Деякі власники ферм готові платити більш високу зарплату, але, на жаль, це не допомагає залучити молодь в сільську місцевість". - Ключовий інформант, співвласник приватної ферми

⁵³ Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України

https://agro.me.gov.ua/storage/app/sites/1/for-investors/%20%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82%D1%84%D0%BE%D0%BB%D1%96%D0%BE_2020.pdf

⁵⁴ Див. попереднє посилання

⁵⁵ Українська асоціація бізнесу і торгівлі (UBTA) на основі даних, наданих Міністерством аграрної політики та продовольства

Сільська молодь могла би успішно знаходити роботу на сімейних фермах, але слаборозвинена сільська і транспортна інфраструктура, а також культурна та освітня інфраструктура створюють перешкоди для працевлаштування молоді в сільському господарстві. Крім того, молоді люди розглядають сільське господарство як важку, брудну роботу, а ті, хто зайнятий у цій галузі, схильні вважати, що у них мало можливостей для іншого вибору. У той же час існує гостра потреба в навчених технічних спеціалістах виробництва, таких як агрономи і ветеринари, а також трактористи і механіки.⁵⁶

Результати обговорень у фокус-групах показали, що навіть студенти Херсонського державного аграрно-економічного університету не планують працювати в сільському господарстві, незважаючи на те, що Херсонська область посідає шосте місце в Україні за кількістю сільськогосподарських підприємств площею 1000 гектарів (2644 підприємства, з них 2047 – фермерські господарства). Хоча молодь вважає, що сільськогосподарська інфраструктура знаходиться у поганому стані, вона також визнає брак розуміння щодо існуючих можливостей для стабільної зайнятості в цій галузі.

До ситуації з COVID існували достатні можливості стажування за кордоном для студентів через партнерські відносини між університетами, а також іншими некомерційними та комерційними організаціями. Однак молодь була більше зацікавлена в можливості виїхати за кордон, отримати заробіток і поліпшити свої мовні навички, ніж в отриманні досвіду на зарубіжних сільськогосподарських фермах і залученні кращих практик в Україну. За словами директора Асоціації молодих фермерів, частка молодих людей, які в кінцевому підсумку залишаються працювати в сільськогосподарському бізнесі, вкрай низька.

Підприємництво

Виробництво продуктів харчування для домашніх господарств є настільки поширеною практикою в Україні, що майже всі сільські жителі і половина міських жителів займаються самозабезпеченням продуктами харчування з присадибних ділянок з використанням ручної праці та органічних добрив відповідно до місцевих традицій. До розпаду СРСР міське і приміське сільське господарство⁵⁷ також було звичайним явищем. Така практика є суттєво недооцінена українським урядом, проте відіграє важливу роль у національній продовольчій безпеці країни.

Широко розповсюджений звичай обробки землі в міських районах робить сприяє впровадженню нових сучасних засобів, методів і технологій міського аграрного господарства, таких як, наприклад, тепличне вертикальне землеробство.⁵⁸ Однак тепличний бізнес як і раніше розвивається слабо, оскільки цей вид сільського господарства пов'язаний з високими постійними витратами (тобто високими

⁵⁶https://www.swpberlin.org/fileadmin/contents/products/arbeitspapiere/Horovetska_Rudloff_Stewart_Agriculture_in_Ukraine.pdf

⁵⁷ Міське сільське господарство відноситься до міських районів, призначених для вирощування сільськогосподарських культур і розведення дрібної худоби для самостійного споживання або продажу на місцевих ринках. Приміське сільське господарство відноситься до ферм, розташованих в безпосередній близькості від міст, для вирощування овочів та інших культур, розведення домашньої худоби і виробництва молока і яєць.

⁵⁸ Міське та приміське сільське господарство в Києві (Україна): "Стратегія, викликана кризою", в порівнянні з рекреаційними ресурсами (2005)

інвестиціями в обладнання, яке необхідно імпортувати), і високими змінними витратами (в основному через високу вартість енергоресурсів, необхідних для функціонування вертикальних ферм).⁵⁹ Київська міська адміністрація висловила готовність допомогти в реалізації проектів модернізації сільського господарства.⁶⁰

Підприємницька діяльність у сільському господарстві є важливим джерелом доходу та зайнятості, особливо для сільського населення України - на частку дрібних фермерів припадає виробництво близько 50% сільськогосподарської продукції країни. Для модернізації виробництва і досягнення прийняттого рівня інвестицій необхідні державні стимули, «а також формування і реалізація державної політики з надання альтернативних можливостей працевлаштування, в тому числі працевлаштування молодих випускників», йдеться в документі Херсонського державного університету.⁶¹

Розвитку дрібних, - як сільських, так і міських, - фермерів перешкоджає кілька тенденцій:

- Український уряд надає більшу підтримку комерційним фермам, ніж сімейним фермам.⁶²
- Вільний обіг сільськогосподарських земель в Україні є обмеженим. Отож, всі сільськогосподарські компанії в Україні створюють свої земельні банки на основі договорів оренди з великою кількістю дрібних індивідуальних землевласників.
- Дрібні виробники, як правило, збентежені відсутністю інвестицій і низькою конкурентоспроможністю в порівнянні з роздрібними торговими мережами, такими як "Ашан", "Novus", "Metro", "Cash & Carry" і "Billa".⁶³
- Дрібні виробники в сільській місцевості є фрагментованими і, на додаток, не мають зручного транспортного сполучення. Віддаленість від переробних підприємств робить надання послуг потенційним учасникам ланцюжка створення вартості надзвичайно дорогим. Їм не вистачає коштів для інвестицій у виробництво та сировину, і вони страждають від недостатньої обізнаності щодо інформаційної інфраструктури.
- Практично відсутнє або недостатнє державне фінансування розширених послуг і проведення сільськогосподарських досліджень та розробок ускладнюють доступ фермерів до технічних консультацій та інновацій.⁶⁴ Висока вартість ресурсів та недостатність інформації щодо кредитоспроможності позичальників перешкоджають зростанню банківського кредитування і ускладнюють доступ до фінансування

⁵⁹За словами Володимира Чернишенка, президента Асоціації "Теплиці України"

⁶⁰<http://agroportal.ua/publishing/analitika/kak-rabotayut-vertikalnye-fermy-v-ukraine/?utmpercent5Fcampaign=agrodaidzhestpercent2D29percent2Dagrarnie&utmpercent5Fsource=sendpulse&utmpercent5Fmedium=email&spush=a2iLLWxudkBtaW5idXphLm5s>

⁶¹ Херсонський державний університет, перспективи молодіжного сільськогосподарського підприємництва в Україні, Економіка сільського господарства та ресурсів, Міжнародний науковий електронний журнал

⁶²http://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_ENG.pdf

⁶³<http://www.fao.org/3/au851e/au851e.pdf>

⁶⁴http://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/easternpartners/Agricultural_Investment_Policies_Ukraine_ENG.pdf

переважній більшості аграріїв, окрім великих постачальників сировини, виробників, роздрібних торговців і експортерів. З іншого боку, більшість малих підприємств не можуть отримати доступ до фінансування через відсутність заставного забезпечення.

З 2017 до 2020 року в Херсонському державному аграрно-економічному університеті проводилося двоетапне соціологічне дослідження, під час якого студентам було запропоновано визначити ключові стримуючі фактори розвитку молодіжного підприємництва в аграрному секторі України. Отримані відповіді були наступними: обмежений доступ до кредитування; обмежена кількість програм кредитування та фінансування молоді; ризик сільськогосподарського виробництва та залежність від кліматичних умов; обмежені знання в галузі агробізнесу; відсутність законодавства, що регулює і стимулює молодіжне підприємництво загалом, і молодіжний агробізнес зокрема; нестабільні умови для ведення бізнесу; і обмежена кількість державних програм з розвитку молодіжного підприємництва.⁶⁵

Незважаючи на зазначені вище перешкоди, існують і потенційні можливості:

- Зі зростанням доходів і рівня життя середнього класу зростає попит на органічні сільськогосподарські продукти серед українців. Нещодавно такі міжнародні організації, як Organic World і [Науково-дослідний інститут органічного сільського господарства \(Research Institute of Organic Agriculture \(FiBL\)\)](#), запустили кілька кампаній, в яких стверджувалося, що країна може стати найбільшим постачальником органічних продуктів харчування на європейський ринок, оскільки в Україні загалом налічується 300 000 гектарів землі, які можуть бути сертифіковані відповідно до стандартів органічного сільського господарства ЄС.⁶⁶ Ця можливість також може бути цікава для дрібних виробників або сімейних ферм, але потенційно і для стартапів.
- Існує великий потенціал для розвитку на стику інформаційних технологій і сільського господарства. AGRITECH UNIT,- нова ініціатива в рамках інноваційного UNIT.City, - це платформа для співпраці між інноваційними стартапами, традиційними підприємствами, агрохолдингами, корпораціями та експертами, що пропонує нові рішення для цифрової трансформації сільськогосподарської галузі в Україні та Центральній та Східній Європі.
- Прогалини в знаннях і навичках що мають відношення не лише до сучасних сільськогосподарських технологій, але й підприємництва, можна було б заповнити за допомогою професійної підготовки. Забезпечення професійної підготовки є важливим чинником розвитку агробізнесу серед молоді. Наприклад, Центральноєвропейська ініціатива підтримала навчання фермерів-зерновиків в Україні, яке об'єднало як теорію, так і практику: та включало кілька занять у Сумському національному аграрному університеті, а також відвідування експериментальних ферм, насінневих компаній та науково-дослідних інститутів. Вплив був відчутним. “Ми оновили наші методи

⁶⁵ <https://are-journal.com/are/article/view/376/271> - Перспективи розвитку молодіжного сільськогосподарського підприємництва в Україні

⁶⁶ <https://www.arc2020.eu/ukraine-small-scale-farms-will-persist-and-develop-in-parallel-to-large-scale-industrial-agriculture/>

ведення сільського господарства, а також вивчили нові культури, - сказав один молодий стажист. - Я почав садити полбу на своїй фермі, яка є дуже популярною і прибутковою культурою, особливо на європейському ринку".⁶⁷

- Ще одна чудова ініціатива – "Майбутні фермери України" (FFU), створена за зразком 92-річних "Майбутні фермери Америки" (Future Farmers of America (FFA)) і вже підтримана Програмою USAID з підтримки сільського господарства та розвитку сільських районів (ARDS).⁶⁸ FFU - неурядова молодіжна організація, яка навчає молодь у віці 14-18 років навичкам, пов'язаним з лідерством, особистісним зростанням і кар'єрним успіхом в аграрному секторі.⁶⁹

За словами учасників фокус-груп

"Я не уявляю себе в сільському господарстві... я намагатимусь знайти роботу в банківській або бухгалтерській сфері за межами сільського господарства". (студентка Економіко-аграрного університету) - жінка віком 18-24 років

"Я з сільської місцевості, і можу сказати, що 70% моїх однолітків вивчали маркетинг та економіку". - Чоловік віком 18-24 років

"Молодим людям нічого робити в сільській місцевості – ні інфраструктури, ні культурного життя, ні вибору..." Чоловік віком 18-24 років

"Увійти до сільськогосподарського бізнесу неможливо. Можливо, деякі види міського агробізнесу більш привабливі і доступні для молоді". - Жінка у віці 25-35 років

Гуртова торгівля / роздрібна торгівля

В гуртовій і роздрібній торгівлі в 2020 році було зайнято близько 30% української робочої сили⁷⁰. Ця галузь є важливою з точки зору зайнятості молоді, оскільки вона пропонує велику кількість робочих місць недосвідченим молодим людям. В межах та цілях цього дослідження галузь гуртової та роздрібною торгівлі розглядає ,безпосередньо торгівлю, туризм (тимчасове розміщення, організація харчування та ін.), фінансові послуги, а також транспорт і логістику.

Працевлаштування

Торгівля

Більшість традиційних ритейлерів вже давно усвідомили важливість присутності в Інтернеті, і багато з них почали здійснювати онлайн-операції задовго до пандемії і пов'язаного з нею повного закриття непродовольчих магазинів. Великі групи модних брендів, мережі магазинів дитячих і спортивних товарів, гравці в аптечному сегменті, косметика, парфумерія і навіть мережі господарських товарів і мережі, що пропонують товари широкого вжитку, продовжують відкривати власні інтернет-

⁶⁷ <http://www.fao.org/europe/news/detail-news/en/c/460272/>

⁶⁸ <https://www.usaid.gov/ukraine/news-information/news/ukrainian-agrarian-lyceum-grows-future-farmers>

⁶⁹ <https://uacouncil.org/en/post/future-farmers-of-ukraine>

⁷⁰ Національне статистичне агентство

магазини або розширювати свою віртуальну присутність через партнерські онлайн-платформи.⁷¹

Пандемія COVID-19 значно прискорила розвиток електронної комерції, оскільки підприємства від міні-фабрик до кав'ярень і великих онлайн- і офлайн-магазинів змінили і зміцнили свої позиції. Майже 9% всіх покупок в Україні на сьогоднішній день відбуваються онлайн у порівнянні з тим, що в 2019 році частка онлайн покупок становила 7%. Очікується, що в 2021 році обсяги онлайн-торгівлі збільшаться на 30%.⁷²

Покупці стали більш вимогливими, а продавці пристосувалися до нових вимог: обробка миттєвих замовлень, доставка в той же день і просте повернення товарів стали звичайною справою. Попит на доставку з магазинів і ресторанів виріс в кілька разів. Малоймовірним є те, що покупці відмовляться від онлайн-покупок навіть після пандемії.⁷³

"Останні тенденції, [такі як] автоматизація процесів [і] цифровізація продуктів, змінюють вимоги до професій і вимагають високої гнучкості. З огляду на це, молодь більше відповідає новим вимогам, ніж дорослі". - Ключовий інформант, приватний сектор

Ці тенденції створюють величезні можливості для молоді; на момент підготовки цього звіту лише на Jooble, - найбільшому в Україні сайті з пошуку роботи, - було розміщено 11 800 вакансій в сфері електронної комерції, включаючи відкриті вакансії для фахівців call-центру, менеджерів з продажу та менеджерів по продуктам. Багато вакансій вимагають володіння іноземною мовою, в основному англійською, але також і іншими мовами.

Туризм

До кризи COVID-19 спостерігався розвиток туризму в Україні, особливо у напрямках таких міст, як Київ, Львів та Одеса. Ключовими міжнародними ринками для українського туризму є прикордонні країни, такі як Білорусь, Молдова, Польща і Туреччина. Відвідувачі також приїждять з Канади, Китаю, Франції, Німеччини, Індії, Ізраїлю, Італії, Японії, Республіки Корея, Саудівської Аравії, ОАЕ, Великобританії та США. Туризм має великий потенціал в Україні, але його розвитку перешкоджають недостатні зусилля уряду і слабкий міжнародний маркетинг.

Тоді, як офіційна статистика говорить, що вклад туризму у ВВП України становить від 3 до 4%, інші дослідження стверджують, що частка туризму разом з супутніми видами діяльності, такими як транспорт, культура, спорт і відпочинок, туристичні агенції/посередники, оренда транспортних засобів і громадське харчування, становить, за деякими оцінками, від 7 до 10% ВВП.⁷⁴ Загалом, зайнятість у туризмі

⁷¹ <https://rau.ua/novyni/onlajn-ritejlery-v-oflajni>

⁷² <https://rau.ua/novyni/e-commerce-v-ukrayini-2020/>

⁷³ <https://rau.ua/novyni/e-commerce-v-ukrayini-2020/>

⁷⁴ЄБРР, оновлення "Дорожньої карти конкурентного розвитку індустрії подорожей і туризму України" 2019

та суміжних сферах, налічує приблизно від 700 000 до 900 000 осіб, включаючи зайнятість у сфері надання послуг з тимчасового розміщення і громадського харчування, а також в галузі мистецтва, розваг та відпочинку.

Згідно з дослідженням Асоціації готелів і курортів України (UHRA), проведеним у 2021 році, 75,93% власників підтвердили загальне зниження доходів своїх готелів. Валовий дохід знизився на 25-40% майже у чверті готелів, на 40-60% - у третини і понад 60% - у ще однієї третини. Лише 4% готелів продемонстрували збільшення річної виручки.

Найбільше від кризи постраждали міські та елітні готелі, так як вони в основному орієнтовані на ділових мандрівників, ділові заходи та іноземців, в той час як попит на недорогі готелі, заміські і морські курорти з боку українців почав зростати. Під час пандемії багато міських готелів скоротили чисельність персоналу, віддавши перевагу низькооплачуваному персоналу у порівнянні з висококваліфікованими кадрами.

За словами власника школи готельного бізнесу "Michelle", 95% власників готелів в Україні насправді не є кваліфікованими готельєрами. У багатьох з них є інші напрямки діяльності, і вони розглядають інвестування в готельний бізнес лише як фінансовий інструмент вкладень. Результатом такого підходу є брак галузевих знань і навичок. Насправді, більшість готелів відносно невеликі і не мають розвинутої функції управління персоналом. Плинність кадрів коливається в межах 30-70% і суттєво підсилюється притаманним цій галузі фактором сезонності.

Робота в готелях є привабливою для молоді в якості першого місця роботи, але не надає значних можливостей для кар'єрного зростання, оскільки серед українських готелів переважають невеликі та середні. Щоб працювати в індустрії гостинності, молодим претендентам необхідні сильні комунікативні навички та комп'ютерна грамотність. На жаль, система формальної освіти не забезпечує достатніх знань і навичок, і, як наслідок, багато українських готелів не відповідають міжнародним стандартам.

Підприємництво

Індустрія туризму, гостинності та громадського харчування пропонує багатообіцяючі можливості для молодих підприємців в Україні. Можна виділити кілька напрямків туризму та сфери послуг, які є особливо привабливими, а саме:

Сільський туризм

Рослинництво та тваринництво, суттєво доповнюють розвиток сільського туризму на фоні зростаючого попиту з боку міських жителів на відвідування сільської місцевості. Сільський туризм не лише надає можливість уникнути тісного міського простору і міського ритму,⁷⁵ але й відіграє важливе значення в контексті відродження та соціально-економічного розвитку сільських районів. Крім того, російська агресія і військовий конфлікт на сході країни активізували патріотичні настрої і створили потужний рух в Україні, спрямований на виявлення місцевих

⁷⁵ <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3174593-gotelnij-biznes-v-ukraini-zaznav-serjoznych-zbitkiv-cerez-pandemiu-goteleri.html>

⁷⁶ <https://green-ukraine.com/green-and-rural-tourism-in-the-carpathians>

коренів і самобутності через сільську культуру,⁷⁷ включаючи звичаї, традиційні рецепти їжі та природу. Творче і стратегічне залучення сільської молоді в розвиток таких локацій може бути досягнуто за рахунок підтримки різних молодіжних ініціативних стартапів.

Активний екотуризм

Створення сприятливих умов для активного екотуризму в Україні без великих матеріальних вкладень можливе шляхом прокладання розгалуженого ланцюжка маршрутів екотуризму через заповідні зони, де зосереджені видатні природні, культурні та/або історичні об'єкти.⁷⁸ Західна Україна, зокрема, відрізняється різними височинами, великими лісовими масивами, рельєфом місцевості, сніговим покривом, водними рекреаційними та мінеральними водними ресурсами, а також низкою об'єктів, що є національною та світовою спадщиною, історичних і культурних заповідників, які можуть бути ідеальними для активного туризму.⁷⁹ Відповідно, у молодих підприємців є прекрасна можливість організовувати і проводити тури, що включають піші прогулянки, піші походи і велосипедні прогулянки, а також катання на гірських велосипедах, каякінг, рафтинг, польоти на парашути, альпінізм, скелелазіння, дослідження печер і підводного світу та інші пригодницькі тури.

Чорнобиль та туризм промислової спадщини

Чорнобиль є унікальною пам'яткою, що має велике історичне значення, отримала особливий статус після відзначеного нагородами серіалу HBO та має великий потенціал. У 2015 році Зону відчуження відвідали загалом 10 000 громадян; до 2019 року кількість відвідувачів перевищила 75 000, серед них половина - іноземці.⁸⁰ У 2020 році у Чорнобильській зоні відчуження вперше пройшов музичний фестиваль "Артефакт".⁸¹

Подібним чином процвітає і промисловий туризм, оскільки старі заводи, шахти, кар'єри та різні великі промислові комплекси по всій країні почали залучати відвідувачів. Багато міжнародних туристів відвідують Україну, тому що українські міста мають велику різноманітність старої радянської архітектури, яка особливо приваблива серед літніх людей.

Туризм з культурним змістом

До конфлікту на сході країни проходив найбільший літній музичний фестиваль у колишньому СРСР під назвою "Казантип",⁸² який збирав сотні тисяч відвідувачів-шанувальників танців, музики та розширення дружніх стосунків, серед них була велика кількість іноземців. Хоча сам Казантип у теперішній час не відбувається, в Україні як і раніше проводять все більше музичних і культурних фестивалів

⁷⁷ <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/east-ukraines-european-roots-and-the-myths-of-putins-russian-world/>

⁷⁸ https://www.researchgate.net/publication/286385059_Active_Tourism_Development_in_Western_Ukraine

⁷⁹ <http://activeukraine.com/>

⁸⁰ <https://www.cnn.com/2019/06/16/traveling-to-the-chernobyl-exclusion-zone.html>

⁸¹ https://amuse.vice.com/en_us/article/mby9nq/chernobyl-art-rave

⁸² <https://en.wikipedia.org/wiki/Kazantip>

(наприклад, Atlas83 у Києві або Impulse84 у Харкові), які залучають іноземних туристів. Молоді підприємці можуть скористатися перевагами культурних заходів і запропонувати різні супутні послуги, такі як організація туристичних мандрівок, транспортні послуги, проживання та гостинність.

Кафе і ресторани

Підйом місцевої кавової індустрії в Україні прискорився в епоху, що послідувала за революцією Гідності, після Євромайдану 2014 року і подальшим російським вторгненням, і частково викликаний бумом в ІТ-секторі країни⁸⁵ і тим, що українська молодь все частіше обирає місцем зустрічі кафе та кав'ярні.⁸⁶ Відповідно, молоді підприємці відкривають невеликі кафе, ресторани здорового харчування, пекарні та служби кейтерингу. Ці нові місця доповнюють зростаюче число невеликих бутик-готелів і житла для здачі в оренду у містах України.

Фінансові послуги

Сектор фінансових послуг в Україні включає банківські установи (74), страхові компанії (234), небанківські кредитні установи (689), факторингові компанії⁸⁷ (642), приватні пенсійні фонди (63) та адміністраторів пенсійних фондів (22).⁸⁸ За останнє десятиліття банки України інвестували значні кошти у створення розвинутої та доступної банківської інфраструктури. Однак паралельно з просуванням реформ в країні, перед банківським сектором постало завдання підвищення продуктивності й ефективності. Подальша консолідація малих і середніх банків, ймовірно, матиме позитивний вплив на продуктивність за рахунок усунення дрібних і менш ефективних гравців. Майбутні тенденції передбачають зростання послуг, що надаватимуться банкам аутсорсинговими компаніями, включаючи центри обробки телефонних викликів, стягнення заборгованості, обробку платіжних карт, управління мережею банкоматів/торгових точок (POS) та інкасацію. Впровадження хмарних технологій допомогло б знизити вимоги до банківської інфраструктури, в той час як зростання послуг аутсорсингу принесло б додаткову користь економіці загалом, створивши робочі місця для тисяч людей за межами обласних центрів та великих міст.⁸⁹

У банківському секторі працює 210 000 українців.⁹⁰ Цей сектор здавна відомий як доброзичливий до студентів, випускників та іншої молоді. Більшість банків створили навчальні центри, що пропонують стажування та тренінги, а ключові гравці сектора встановили міцні партнерські відносини з коледжами та університетами і відіграють важливу роль у розширенні можливостей працевлаштування молоді.

⁸³ <https://atlasweekend.com/>

⁸⁴ <https://impulse-fest.com/>

⁸⁵ <https://europeancoffeetrip.com/ukrainian-coffee-culture/>

⁸⁶ <https://perfectdailygrind.com/2020/04/insides-ukraines-booming-coffee-scene/>

⁸⁷ Бізнес, який купує рахунки іншої компанії

⁸⁸ Економічна група Німеччини Україна, моніторинг банківського сектору України оцінка минулих реформ та вплив COVID-19, 2020

⁸⁹ McKinsey & Company, Inc. Підвищення продуктивності праці в Україні: банківський сектор як двигун зростання

⁹⁰ Див. попереднє посилання

Пандемія COVID-19 дещо підірвала стале функціонування банківських навчальних центрів. Водночас, більш розвинуті банківські установи реагують на нові виклики, впроваджуючи програми онлайн-стажувань, навчальні курси для новачків, а також надають співробітникам можливість дистанційної роботи. Точками входу молоді в банківський сектор є підрозділи колл-центрів, відділи реєстрації та обслуговування клієнтів, відділи продажів, підрозділи споживчого кредитування та кредитування середнього та малого бізнесу, стягнення боргів, а також професій, що пов'язані з ІТ. Банки часто мають добре розвинуту функцію управління персоналом, включаючи комплексну систему підбору працівників. Таким чином, банки спроможні відбирати молодь, яка відповідає певним основним вимогам, таким як комунікація та презентація, критичне та аналітичне мислення, комп'ютерна грамотність та володіння іноземними мовами. Молоді кадри є важливими для банківського сектора і допомагають не лише впроваджувати інноваційні рішення, а й краще розуміти молодь як надзвичайно важливу цільову групу.

За словами учасників фокус-груп

"Всі молоді люди працюють у сфері послуг і розглядають це як перший крок, тимчасову роботу, а також зайнятість на неповний робочий день". - Жінка віком 18-24 років

"Я працював офіціантом і кухарем. Це професія вимагає витривалості, не кожен може впоратися. Тим не менш, це, безумовно, може запропонувати хороші можливості для кар'єрного зростання". - Чоловік віком 18-24 років

"Цей сектор {послуги} зазнав найбільших втрат через пандемію і, таким чином, вплинув на зайнятість молоді". - Жінка у віці 25-35 років

Відновлювальна енергетика⁹¹

За даними Міжнародної енергетичної асоціації (IEA), виробництво електроенергії з використанням відновлюваних джерел збільшиться майже на 50% у найближчі п'ять років. Очікується, що до 2025 року частка відновлюваних джерел енергії в загальному обсязі виробництва електроенергії становитиме 33%, та перевищить виробництво енергії на вугіллі. Україна є стратегічним гравцем в області транзиту енергоносіїв і, одночасно, одним з найбільших виробників вуглеводнів в регіоні Східного партнерства. Однак політична та економічна турбулентність, скорочення чисельності населення і падіння ВВП призвели до зниження загального споживання енергії, тоді як неадекватне управління, жорстке регулювання бізнесу і застарілі технології негативно вплинули на розвиток енергетичної галузі. Незважаючи на деякі позитивні зміни в українському законодавстві і технічну

⁹¹ Цей розділ побудований на основі огляду ринку 2020, розробленого громадським об'єднанням "Українська вітроенергетична асоціація" у співпраці з компанією-членом — юридичною фірмою ARZINGER. Представлена статистика заснована на офіційній інформації, опублікованій Міністерством енергетики України, НАК "Укренерго", Національною комісією з регулювання енергетики та комунальних послуг, ДП "Гарантований покупець", Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України, ТОВ "Українське агентство з вітроенергетики-К" та компаніями-членами UWEA. Розділ 2.2 "Функціонування оптового ринку електроенергії в Україні" заснований на інформації, отриманій в рамках проекту "Low Carbon Ukraine".

модернізацію (наприклад, модернізацію електромереж), енергетична система України як і раніше залишається однією з найбільш негнучких у світі.

2020 рік був складним для української галузі відновлюваної енергетики, включаючи всі її види: сонячну, вітрову та біоенергетику. Однак, кількість компаній, що постачають "зелену" електроенергію, збільшилася: на кінець 2020 року функціонували 933 підприємства. У п'ятірку областей з найбільшим потенціалом для діяльності в галузі відновлювальної енергетики входять Дніпропетровська, Херсонська, Миколаївська, Запорізька та Одеська області. Ця галузь залишається однією з найбільш інвестиційно привабливих секторів економіки: в зелені проекти в Україні інвестовано 1,2 мільярдів євро. За даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, за останні п'ять років проекти з використання відновлюваних джерел енергії залучили в економіку України понад 6,2 мільярдів євро іноземних інвестицій.

Працевлаштування

Галузь відновлювальної енергетики охоплює не тільки енергогенеруючі підприємства, а й розробників, виробників та постачальників обладнання, інжинірингові та сервісні компанії, юридичні та консалтингові фірми, а також інші компанії, що беруть участь в реалізації зелених проектів – всі вони служать ефективною платформою для створення робочих місць. За даними Міжнародного агентства з відновлюваних джерел енергії, в 2018 році світова галузь відновлювальної енергетики налічувала 11 мільйонів робочих місць, а до 2050 року їх число збільшиться до 42 мільйонів.

Влітку 2020 року Секретаріат Асоціації вітроенергетики України провів опитування компаній-членів асоціації щодо зайнятості в галузі відновлюваної енергетики України, і як результат, нарахував загалом 4000 співробітників. Найбільшими роботодавцями є підприємства, що займаються виробництвом вітрового обладнання та екологічно чистої електроенергії, а також будівництвом вітрових і сонячних електростанцій. Загалом, чисельність найнятого персоналу підрядників на один проект коливається від 10 до 300 осіб.

Незважаючи на перспективи галузі відновлювальної енергетики і значне число вже задіяних працівників, 36% опитаних компаній стикаються з нестачею кваліфікованих кадрів. Іншими словами, кожна третя компанія потребує нових висококваліфікованих фахівців. Потреби в спеціальних навичках включають IT-технології, інженерну справу та законодавчі та правові засади відновлювальної енергетики. Знання англійської мови також є однією з ключових вимог.

Переважна більшість (80%) опитаних компаній, що займаються відновлюваними джерелами енергії, стверджують, що за останні п'ять років кваліфікація співробітників підвищилася, - швидше за все, завдяки програмам навчання впровадженим роботодавцями. Галузь відновлювальної енергетики безумовно має потенціал економічного зростання, саме тому необхідно підвищувати обізнаність громадськості щодо галузевих перспектив працевлаштування. Водночас, слід зазначити, що багато робочих місць галузі автоматизовані, що дещо звужує можливості працевлаштування.

Учасники фокус-груп практично не володіли інформацією щодо галузі відновлювальної енергетики, а ті, хто висловлювалися, поділяли думку про те, що галузь є дуже зарегульованою і до неї складно потрапити. Ще, отримана інформація в процесі цього дослідження вказує на малу кількість жінок, які займають технічні посади в галузі, тоді як більшість з них займаються правовими, регуляторними та адміністративними питаннями.

Підприємництво

Галузь відновлювальної енергетики швидше характеризується високими бар'єрами для молодих підприємців, особливо коли мова йде про розробку та спорудження станцій, що працюють на альтернативних джерелах енергії (наприклад, сонячних електростанцій або вітряних парків). Це вимагає величезних інвестицій і підтримки з боку великих фінансових інститутів і фондів розвитку, таких як Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) і Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Окрім того, ця галузь в Україні потерпає від відсутності прозорого регулювання, Так, зараз між урядом та інвесторами триває суперечка щодо Угоди про купівлю електроенергії (РРА) і "зелених тарифів", які були гарантовані урядом.⁹²

Стабільність електромереж також стала проблемою через виробництво рекордної кількості мегават як від сонячних, так і від вітряних парків.⁹³ Однак диверсифікація виробництва енергії в Україні має стратегічне значення для майбутнього країни, а саме через гостру необхідність знизити залежність від викопного палива і скоротити імпорт енергії з-за кордону. Загалом уряд намагається стимулювати екологічно чисті проекти і підвищити їх привабливість для підприємців.

19 грудня 2019 року Верховна Рада прийняла в першому читанні законопроект №2284 про введення системи облігацій для фінансування екологічно чистих проектів. Це можуть бути проекти в галузі альтернативної енергетики, а також у суміжних галузях, і які матимуть великий потенціал для стартапів у таких напрямках, як енергозбереження, утилізація і переробка відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, ефективне використання земельних ресурсів, збереження флори і фауни, водних ресурсів і адаптація до зміни клімату.⁹⁴

Вже раніше багато було зроблено для просування ідеї стартапів в сфері зеленої енергетики. Ще в 2009 році було організовано кілька зелених хакатонів для генерування ідей для розвитку екосистеми сталого підприємництва, кліматичних інновацій та зеленої економіки в Україні та Східній Європі, об'єднання талантів у галузі енергетики та просування до зеленого підприємництва. Greencubator - це проект, який вперше застосував цей підхід, відкривши можливості для розвитку бізнесу, створення мереж та інвестицій для українських зелених стартапів, соціального бізнесу та новаторів у галузі сталого розвитку.⁹⁵ У 2013 році стартап під назвою Ecois.me виграв один з конкурсів, отримавши 80 000 євро венчурного капіталу від Deutsche Telekom для розробки програми. Додаток покликаний допомогти домашнім господарствам знизити споживання енергії і працює з

⁹² <https://ceelegalmatters.com/ukraine/13475-disputes-of-res-producers-on-power-purchase-agreements-ppas>

⁹³ Звіт вітроенергетичного сектору України за 2019 рік, Українська вітроенергетична асоціація

⁹⁴ <https://greencubator.info/energy-law-2020/>

⁹⁵ <https://greencubator.info/>

датчиком, встановленим в електролічильнику, який отримує дані від споживачів комунальних послуг, щоб допомогти згладити піки і спади попиту на електроенергію. Хоча потрапити до цієї галузі складно, але все ж можливо! Так, Іван Пасічник, 27-річний інженер і засновник Ecois.me сказав: "насправді жоден з нас (команда) не працював раніше в енергетичному секторі, і ніхто нічого не знав про енергетику - ми просто почали, а потім ми вчилися, вчилися, вчилися".⁹⁶

За словами учасників фокус-груп

"Щоб вийти на ринок відновлювальної енергетики, потрібно вкласти багато грошей. Серед знайомих ніхто не працює в цій галузі". - Чоловік віком 25-35 років

"Нестабільний і регульований ринок. Я чув, що в минулому році можна було отримувати хороший прибуток, продаючи електроенергію, але в цьому році все змінилося". - Чоловік віком 18-24 років

"Ймовірно, є перспективи ... у мене дещо неясне уявлення про цю галузь і можливості. Я думаю, що галузь цікава тим, що це відносно новий напрямок, крім того, він екологічно чистий, енергоефективний і дешевий". - Жінка у віці 25-35 років

Висновки та рекомендації щодо заходів та ключових партнерств

Проведене дослідження вказує на хороші перспективи щодо зайнятості та самозайнятості молоді в багатьох обраних для вивчення галузях. Для недосвідчених молодих людей, які щойно розпочинають трудову діяльність, достатньо можливостей для працевлаштування існує у галузі гуртової та роздрібною торгівлі, а також у сільському господарстві. Підприємницькі можливості наявні у галузі креативних індустрій, включно з ІТ-сектором, проте менше представлені в сільському господарстві. Галузь відновлювальної енергетики України все ще зміцнюється і, ймовірно, стане популярним роботодавцем для молоді через п'ять-вісім років.

Виходячи з вищенаведених висновків, у наступному розділі запропоновані можливі заходи щодо підтримки та стимулювання зайнятості та самозайнятості молоді. Спочатку обговорюються рекомендації, які стосуються розвитку міжсекторальних навичок, а потім існуючі можливості у кожній окремій галузі. Таблиця зі стислим викладом рекомендацій наведена в кінці цього розділу.

Розвиток міжсекторальних навичок

Розвиток навичок фінансової грамотності. Результати оцінки свідчать про низьку фінансову грамотність не тільки молоді, а й українців загалом. Загальний індекс фінансової грамотності України за методологією OECD становить 11,6 (з 21), але у

⁹⁶ <https://www.bbc.com/news/business-29840214>

віковій групі 18-24 роки він найнижчий.⁹⁷ Молодь недостатньо підготовлена для прийняття фінансових рішень: відсутність фінансової грамотності заважає молоді відкривати власний бізнес або займатися іншими видами інвестицій. Водночас, низька культура заощаджень перешкоджає створенню фінансової подушки, яка б дозволила мати більше часу для пошуку бажаної роботи та отримання додаткових навичок і кваліфікацій.

Для підвищення фінансової грамотності в Україні були реалізовані та підтримані різні ініціативи Світового банку, OECD, USAID та уряду Німеччини. Програма могла би співпрацювати з деякими з цих ініціатив, щоб поліпшити розуміння молоді щодо фінансових питань.

- Global Money Week – це щорічна міжнародна освітня кампанія, спрямована на розширення знань молоді про фінанси для побудови безпечного фінансового майбутнього. З 2020 року організатором заходу на глобальному рівні є Міжнародна мережа фінансової освіти (INFE) OECD. Національний банк України є членом OECD / INFE та офіційним координатором заходу в Україні. Для підвищення фінансової грамотності української молоді Національний Банк в якості координатора спільно з партнерами заходу, Програмою розвитку фінансового сектору USAID (FINREP) в Україні та Міністерством освіти і науки (МОН) розробив насичену освітню та інтерактивну програму. Активні школярі та студенти запрошуються взяти участь в іграх з грошовими потоками та інтерактивних заняттях. Національний банк і комерційні банки відкривають свої двері для українців, щоб вони могли дізнатися, як функціонують банки, отримати уявлення про фінансові послуги та багато іншого.
- Sparkassenstiftung for International Cooperation реалізує проекти в Україні, які фінансуються Федеральним міністерством економічного співробітництва і розвитку – BMZ Німеччина, спрямовані на сприяння відповідальному фінансуванню за допомогою фінансової освіти (наприклад, ділові ігри для підприємців, заощаджувальні ігри для дітей та дорослих, ділові ігри для фермерів), захист споживачів та створення та надання відповідального набору фінансових послуг.
- Проект Трансформації фінансового сектора (Financial Sector Transformation (FST)) – це фінансована USAID п'ятирічна програма з бюджетом 26 мільйонів доларів США, призначена для проведення курсів фінансової грамотності для учнів старших класів, надання безкоштовного онлайн-інструменту порівняння кредитів для споживачів (наприклад, money.liga.net), і просування послуг по захисту прав споживачів, серед іншого. Одним з заходів, що представляє особливий інтерес, є онлайн-симулятор "Здолай шахряя!", метою якого є підвищення обізнаності молоді про проблеми безпеки, пов'язані з безготівковими платежами.
- Міжнародна фінансова корпорація (IFC), що входить до Групи Світового Банку, оголосила в 2020 році, що працюватиме з Національним банком

⁹⁷ Дослідження фінансової грамотності, фінансової доступності та фінансового благополуччя в Україні, 2019, Проект USAID з трансформації фінансового сектору

України над розробкою Національної стратегії фінансової інтеграції, спрямованої на поліпшення доступу до цифрових фінансових послуг, створення робочих місць і стимулювання економічного зростання країни. Програма IFC Ukraine "Фінансова доступність для зростання" у партнерстві з Державним секретаріатом Швейцарії з економічних питань (SECO) та Фондом належного управління уряду Великої Британії надасть підтримку Національному банку України у створенні національної дорожньої карти фінансової доступності, розширенні відповідального доступу та використання фінансових послуг.⁹⁸

Підвищення цифрової грамотності. Незважаючи на те, що молодь вважається цифровим поколінням, більшість опитаних роботодавців відзначили, що навички молодих людей в цьому контексті досить обмежені, як правило, використанням смартфонів і соціальних мереж. Роботодавці очікують, що молоді фахівці зможуть самостійно встановлювати і налаштовувати додатки, а також використовувати спеціалізовані програмні рішення (наприклад, управління запасами, бронювання і розміщення гостей, бухгалтерія, програмне забезпечення для управління взаємовідносинами з клієнтами і т.д.). Задля поліпшення цих навичок, Програма могла б співпрацювати з Дія. Цифрова освіта. Національна онлайн-платформа цифрової грамотності була розроблена і запущена у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України та Програмою електронного управління для підзвітності та участі (EGAP), що реалізується швейцарським агентством з розвитку і співробітництва. Мета цього проекту – навчити цифровим навичкам не менше шести мільйонів українців до 2023 року, з молоддю серед ключових цільових груп, за допомогою досвідчених інструкторів та українських знаменитостей, які проводять безкоштовні освітні серіали. Нові спеціалізовані та нішеві курси для професіоналів бізнесу, курси зі способу життя та курси з нової цифрової кар'єри будуть доступні через онлайн-платформу майже кожен місяць. В кінці кожного курсу учасники можуть пройти підсумковий тест і отримати сертифікат.

Удосконалення технічних та м'яких навичок, що сприятимуть працевлаштуванню. Існує безліч державних, некомерційних і приватних навчальних програм, спрямованих на підвищення кваліфікації, та які сприяють підвищенню зайнятості молоді. Нижче наведено перелік програм, які можуть бути розглянуті для партнерства з Програмою:

- **Український стартап Choi ZY**- це платформа, яка підтримує розвиток кар'єри за допомогою програми для профорієнтації із застосуванням штучного інтелекту (AI). Платформа надає молоді можливості визначити інтереси, відкрити для себе кар'єрні можливості, визначити м'які навички, поліпшити технічні навички та отримати бажану роботу. <https://choizy.org/>
- **Educational ERA (EdEra)**- це студія онлайн-освіти, яка робить якісну онлайн-освіту в Україні доступною. Команда проекту створює онлайн-курси, спеціальні проекти, інтерактивні підручники та освітні блоги. Проект має широке коло партнерів, серед яких Міністерство освіти і науки України, Київський інститут економіки, Одеський Impact Hub Odesa (частина

⁹⁸ <https://pressroom.ifc.org/all/pages/PressDetail.aspx?ID=26054>

глобального Impact Hub), а також організації, що представляють викладачів та інші освітні проекти і платформи. <https://www.ed-era.com/>

- **Соціальний інноваційний проект "Освітній центр міста Києва"** є структурним підрозділом Агентства освіти міста Києва. Місія проекту полягає в тому, щоб допомогти забезпечити систематичне впровадження "навчання протягом усього життя", надаючи кожному можливість безкоштовно отримати або поліпшити м'які навички. Учасники проекту можуть отримати сертифікат про здобуті навички, необхідні для працевлаштування та побудови успішної кар'єри, відкриття бізнесу та саморозвитку. Партнерами проекту є Асоціація інноваційної та цифрової освіти, соціальний проект з вивчення іноземних мов "Lingva.Skills", телеканал ICTV, 24 канал та ТРК Київ. <https://eduhub.in.ua/>
- **Асоціація приватних роботодавців** базується в Харкові та здійснює діяльність у партнерстві з іншими неурядовими організаціями Харкова, Львова, Києва, Івано-Франківська, Рівного, Вінниці та Сум з метою розширення можливостей працевлаштування. Асоціація співпрацює з освітньою платформою Gravitation для розвитку підприємницьких та м'яких навичок українців, і, особливо, молоді.
- **Заклади професійно-технічної освіти та професійної підготовки** перебувають у підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України. Пандемія COVID-19 вплинула на освітній процес у професійно-технічній освіті, проте заклади профосвіти своєчасно відреагували, мобілізувавши існуючі ресурси для організації дистанційного навчання. Віднедавна в установах профосвіти почали функціонувати Центри розвитку кар'єри, які допомагають налагоджувати відносини між молоддю, інститутами профосвіти і роботодавцями, в тому числі допомагаючи студентам отримати доступ до стажувань і робочих місць. Міністерство освіти і науки України планує створити подібні центри по всій Україні до кінця 2021 навчального року.

"У контексті зайнятості молоді відсутність м'яких навичок є більш критичним, ніж відсутність практичних навичок". - Ключовий інформант, НУО

Створення інклюзивних можливостей для розвитку навичок. На сьогодні існує кілька ініціатив, які надають широкі можливості для розвитку навичок, і з якими Програма могла би співпрацювати:

- **Інклюзивний коворкінг** був створений Харківським центром зайнятості за підтримки Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН). Це коворкінг-простір, обладнаний для надання людям з інвалідністю рівних можливостей для розвитку навичок і отримання досвіду, які б сприяли їх майбутньому працевлаштуванню.
- **Інклюзивні ринки праці МОП** - це п'ятирічна програма, спрямована на модернізацію послуг державних служб зайнятості України, що дозволяє впроваджувати більш інклюзивну політику на ринку праці, включаючи

оснащення приміщень для забезпечення рівного доступу для людей з інвалідністю та підтримку соціального діалогу щодо гендерної дискримінації.

- **Центр гендерної культури**, розташований у Харкові, організовує ІТ-тренінги спеціально для дівчаток.
- **Молодіжний центр "Параграф"** був створений студентами для того, щоб зосередитися на потребах молоді. Його місія полягає в об'єднанні, розвитку та зміцненні молоді Івано-Франківська за допомогою неформальної освіти, повноцінного дозвілля та підтримки молодіжних ініціатив.
<https://paragraph.if.ua/>

Нарощування потенціалу центрів профосвіти. Система професійно-технічної освіти знаходиться зараз на етапі активного реформування (див.додаток 5), тому для Програми є можливість долучитися та підтримати заходи щодо вдосконалення програм навчання та розвитку кар'єри. Одним з важливих партнерств для Програми могла би стати програма EU4Skills, започаткована в 2019 році, та покликана підтримати реформу профосвіти шляхом поліпшення управління профосвітою, розробки сучасних освітніх стандартів і модернізації інфраструктури профосвіти. Програма підтримується ЄС та державами-членами ЄС, такими як Німеччина, Фінляндія, Польща та Естонія. Бюджет програми становить 58 мільйонів євро. EU4Skills допоможе створити центри передового досвіду та вдосконалення кваліфікації в семи пілотних областях, серед яких Чернівецька, Львівська, Миколаївська, Полтавська, Рівненська, Вінницька та Запорізька області. Особливе значення для Програми також може мати розробка методології для надання професійної підготовки та технічної допомоги центрам розвитку кар'єри профосвіти, щоб вони могли краще допомагати молодим людям розкривати кар'єрні можливості, визначаючи їх сильні сторони і створюючи шляхи кар'єрного зростання. Також необхідна підтримка центрів профосвіти в залученні приватного сектора з метою організації стажувань, навчання та розширення можливостей працевлаштування.

"Не вистачає людських ресурсів для забезпечення належного рівня обізнаності молоді щодо кар'єрних можливостей. Існує також потреба в інструментах самооцінки для молоді, за допомогою яких молоді люди могли би зробити правильний вибір щодо професії." - Ключовий інформант, державна установа

Спілкування з соціальними лабораторіями по всій Україні. Соціальні лабораторії є платформами для вирішення складних соціальних проблем за допомогою підприємницької діяльності і, як правило, пропонують програми розвитку навичок і освітні платформи, а також загальний простір для взаємного впливу і генерації нових ідей. Вони також залучають капітал для розробки прототипів (список соціальних лабораторій див.у Додатку 6).

Галузеві можливості

Нижче наведено перелік можливих партнерів у галузі **креативних індустрій**:

- Асоціація *креативних індустрій України (CIAU)* – некомерційна організація, яка створює продукти і надає послуги, спрямовані на сприяння розвитку креативних індустрій в Україні. Асоціація підтримує компанії та організації через популяризацію креативних індустрій, консультування з метою підвищення якості продуктів, а також через налагодження національного і міжнародного співробітництва та спілкування. Асоціація розробила онлайн-платформу, на якій можна проводити конкурси творчих ідей. За допомогою такої системи змагань учасники реєструються, можуть переглядати брифінги і представляти ідеї. Минулого року Асоціація провела кілька конкурсів для молодих творців з використанням цієї платформи спільно з Надзвичайним фондом допомоги дітям Організації Об'єднаних Націй ([UNICEF](https://www.unicef.org/)) і [Всеукраїнським молодіжним центром](https://ciau.org.ua/). <https://ciau.org.ua/>
- *Платформа "Креативні практики"*- це онлайн-простір, що пропонує доступні курси, пов'язані з креативними індустріями, зокрема, веб-дизайном і графічним дизайном. Курс веб-дизайну коштує 990 грн. на місяць, тоді як інші школи пропонують схожі курси за 5 000-6 000 грн на місяць. Тут навчається 8 000 студентів з усіх областей України, охоплюючи невеликі міста і сільську місцевість. "Креативні практики" також створили мережу з близько 1000 компаній, що представляють креативні індустрії. Мережа допомагає пов'язувати студентів з можливими роботодавцями. <https://cases.media/creativepractice>
- *Кіношкола* є першою українською кіношколою і готує працівників для національної кіноіндустрії. Студенти вчать знімати фільми і отримують знання від кращих професіоналів галузі. Їх курси розраховані як на початківців, так і на більш досвідчених фахівців. <https://filmschool.com.ua/>

Далі наведено перелік можливих партнерств у галузі гуртової **та роздрібної торгівлі**:

- Мережа *супермаркетів "Ашан"* пропонує стажування для студентів та молоді в галузі торгівлі, економіки, права, менеджменту, фінансів, комп'ютерних наук, логістики та маркетингу. Компанія відбирає студентів на конкурсній основі. <https://brand.auchan.ua/ru/editorial/career/for-students>
- *Група компаній "Нова пошта"*, лідер у сфері логістики в Україні, запустила проект зі співпраці з молоддю та студентами "КРУТО Нова пошта", який успішно поєднує в собі розвиток кар'єри та освіти. Компанія співпрацює з вищими навчальними закладами України (наприклад, Київським національним економічним університетом імені В.Гетьмана) і допомагає студентам оволодіти м'якими навичками для успішного початку кар'єри, незалежно від сфери діяльності. Нарешті, у студентів є можливість пройти стажування і влаштуватися на роботу в "Новій пошті".

- **Школа готельного бізнесу "Michelle"** пропонує комплексне навчання для студентів, персоналу готелів і менеджерів. Матеріально-технічна база школи повністю моделює роботу готелю, надаючи студентам можливість зануритися в роботу готелю, пройшовши всі бізнес-процеси кожного підрозділу. <http://michelle.school/>
- Програма онлайн-стажування **Укрсиббанку** використовує інтерактивні семінари та конкурси для навчання молоді банківським послугам. Банк створив "UKRSIB praktyka online", доступний віртуальний курс, який забезпечує таке ж навчання, яке студенти могли б отримати особисто в банку. Учні можуть практикуватися в зручний для них час і завжди повертатися до теми, яка їх найбільше цікавить, щоб детально висвітлити тонкощі банківської справи. "UKRSIB praktyka online" в даний час доступна всім зацікавленим студентам і стає все більш популярною. https://my.ukrsibbank.com/ua/careers/online_practice_for_students/
- **Райффайзен Банк Аваль** має онлайн-програму стажування для студентів партнерських навчальних закладів та готується запропонувати її для всієї молоді України. Райффайзен Банк Аваль також створив інноваційний сад-інкубатор, відкритий для стартапів, які можуть запропонувати свіжі, інноваційні рішення для банківських послуг і продуктів.
- **Urban Space** – це проект, призначений для фінансування соціальних проектів і стартапів, спрямованих на розвиток міста. Розроблений на базі міського ресторану в Івано-Франківську, 80% прибутку спрямовується виключно на реалізацію громадських проектів. Мета проекту-створити платформу для підтримки розвитку міста. <https://urbanspace.if.ua/>

Нижче наведено перелік можливих партнерств у галузі сільського господарства:

- Проект стажування **Syngenta Students** запрошує студентів отримати практичний досвід розвитку бізнесу в галузі виробництва та продажу високоякісного насіння та засобів захисту рослин. Стажування доступне для студентів-аграріїв, які демонструють, що вони здатні швидко навчатися та адаптуватися, демонструють лідерські якості, працьовитість та ініціативу. Відібрані студенти мають можливість працювати неповний робочий день.
- **Майбутні фермери України**- неурядова молодіжна організація, яка навчає молодих людей у віці 14-18 років лідерству, особистісному зростанню і успіху в кар'єрі в аграрному секторі. Діяльність організації заснована на усвідомленні того, що її члени сприятимуть успішному розвитку сільського господарства в Україні.
- **Освітня програма USAID за проектом аграрного розвитку (AGRO) в галузі продовольства** призначена для підтримки тих, хто працює в сфері продовольства і харчування, щоб вони могли отримати нові навички і почати бізнес. Студенти можуть навчитися складати бізнес-план, розраховувати бюджети, вести документацію, організовувати логістику і успішно просувати свої власні бренди. Студенти, які закінчили програму, отримують диплом, а

найбільш успішним студентам пропонується протестувати продаж своїх продуктів в місцевих мережах супермаркетів.

- Програма **USAID "Кредитні ресурси для сільськогосподарських виробників"**, що буде фінансуватися з початку 2023 року, спрямована на зміцнення потенціалу українських кредитних спілок з розширення кредитування сільськогосподарських виробників. Проект сприятиме формуванню нормативно-правової бази для зміцнення кредитних спілок як небанківських установ, що надають фінансові послуги. Це допоможе розвинути потенціал двох національних асоціацій кредитних спілок для розробки більш ефективних стратегічних заходів та надання більш якісних послуг тим спілкам, які є членами цих асоціацій. Проект також допоможе кредитним спілкам розширити свій портфель сільськогосподарських кредитів, забезпечуючи при цьому своєчасне кредитування своїх членів.
<https://www.facebook.com/USAID.WOCCU.CAP/>
- **Green for You** знаходиться в Харкові і належить жінкам-фермерам, що є внутрішньо переміщеними особами через конфлікт на сході країни, які успішно розширили свою споживчу мережу. Їх продукція представлена в шести місцевих мережах супермаркетів, що налічує понад 40 магазинів, а також в Інтернет-магазині. Окрім того, вони забезпечують своєю продукцією місцеві ресторани. Власники вже три роки працюють з дітьми з синдромом Дауна в рамках проекту "Паростки майбутнього" і навчають їх вирощувати мікрогрини і харчуватися більш здоровою їжею.

Далі мова піде про можливе партнерство в галузі відновлювальної енергетики:

- **Українське агентство з вітроенергетики та Київський політехнічний університет** нещодавно встановили партнерські відносини для співпраці в розробці навчальної програми. Загалом, Україні бракує освітніх і навчальних закладів, які би пропонували сучасні програми навчання та відповідали потребам галузі відновлювальної енергетики, через відсутність відповідного досвіду та експертизи в Україні. Програма могла би підтримати створення програми навчання, допомагаючи залучати іноземних інструкторів-експертів та / або іншим чином створювати можливості для підвищення кваліфікації молоді за допомогою стажувань і т. д.

"Галузь відновлювальної енергетики характеризується високотехнологічними та автоматизованими процесами. Це обмежує можливості працевлаштування з точки зору кількості робочих місць, але може відкрити можливості для молоді, орієнтованої на технології".-
Ключовий інформант, НУО

	Можливості	Вид співпраці	Партнерство
Міжсекторальні навички			
Фінансова грамотність	Підвищення фінансової грамотності молоді, включаючи навички ведення та фінансування бізнесу	Робота з партнерами, можливе навчання	Світовий банк, OECD, USAID, уряд Німеччини
Цифрова грамотність	Підвищення цифрових навичок молоді	Робота з партнерами, можливе навчання через онлайн-платформу	Швейцарське агентство з розвитку та співробітництва
М'які навички	Підвищення обізнаності та використання м'яких навичок	Робота з партнерами, можливе навчання	Choi ZY, Освітній центр міста Києва, Асоціація приватних роботодавців
Профорієнтація	Покращення доступу до профорієнтації	Робота з партнерами, можливе навчання	Choi ZY, Освітній центр міста Києва, установи профосвіти
Підприємництво	Поліпшити розуміння і застосування методів розвитку бізнесу	Робота з партнерами, можливе навчання, доступ до фінансування	Освітній центр міста Києва, Асоціація приватних роботодавців, різні соціальні лабораторії (Додаток 6)
Робочі навички	Удосконалювати необхідні технічні робочі навички	Охоплення партнерів, перемови щодо навчання	Choi ZY, EdEra, установи профосвіти
Інклюзивний розвиток навичок	Покращити інтеграцію молодих жінок та молоді з обмеженими можливостями на ринку праці	Охоплення партнерів, перемови щодо навчання	Харківський Центр зайнятості, МОП, Центр гендерної культури, Молодіжний центр "Параграф"
Потенціал профосвіти	Підвищення потенціалу установ профосвіти	Робота з партнерами, підтримка в нарощуванні	EU4Skills

	Можливості	Вид співпраці	Партнерство
		потенціалу в галузі стажувань та навчання	
Галузь			
Креативні індустрії	Долучити молодь до роботи у сфері інформаційних технологій, музики, кіно, культурних ініціатив (фестивалів тощо)	Робота з партнерами, поєднання з навчанням, профорієнтацією, працевлаштуванням. Залучення приватного сектора.	Асоціація креативних індустрій України, Платформа "Креативні практики", кіношкола
Гуртова торгівля / роздрібна торгівля	Долучити молодь до роботи в продовольчих магазинах, туризмі, банківській справі та інших галузях роздрібної торгівлі	Робота з партнерами, поєднання з навчанням, профорієнтацією, працевлаштуванням. Залучення приватного сектора.	Супермаркет "Ашан", група компаній "Нова Пошта", "Michelle", УКРСИББАНК, Райффайзен Банк Аваль, "Міський простір"
Сільське господарство	Долучити молодь до роботи в сільському господарстві та агробізнесі	Робота з партнерами, поєднання з практичним навчанням, стажуваннями, кредитами. Залучення приватного сектора. Залучення людей з обмеженими можливостями.	Стажування "Syngenta Students", "Майбутні фермери України", Освітня програма з продовольства, кредитні ресурси для сільськогосподарських виробників, "Green for You"
Відновлювальна енергетика	Допомога у створенні іміджу галузі відновлювальної енергетики як сприятливої для молоді	Робота з партнерами, нарощування місцевого потенціалу, поєднання з компонентом	Українське Агентство з вітроенергетики та Київський політехнічний університет

Можливості	Вид співпраці	Партнерство
	«робота майбутнього для молоді»	

Додаток 1: Список ключових інформантів

Дата	Регіон	Організація / установа	
1	17.03.2021	Київська область	Управління молоді та спорту Київської обласної державної адміністрації
2	17.03.2021	Національний рівень	Асоціація відновлюваних джерел енергії
3	18.03.2021	Національний рівень	Міністерство молоді та спорту Департамент розвитку молодіжної політики
4	18.03.2021	Київська область	Агентство зайнятості, Київська область, Бровари
5	18.03.2021	Національний рівень	Конфедерація роботодавців України
6	18.03.2021	Національний рівень	Асоціація вітроенергетики України
7	19.03.2021	Харківська область	Асоціація приватних роботодавців
8	19.03.2021	Національний рівень	Міністерство освіти і науки Департамент професійно-технічної освіти
9	23.03.2021	Національний рівень	Асоціація ІТ України
10	23.03.2021	Національний рівень	Українська асоціація молодих фермерів
11	24.03.2021	Харківська область	Державний центр зайнятості
12	24.03.2021	Національний рівень	Школа готельного бізнесу "Michelle"
13	25.03.2021	Івано-Франківська область	НУО "Громадський центр "Еталон"
14	02.04.2021	Одеса	Центр зайнятості, Одеса Відділ професійної орієнтації
15	02.04.2021	Національний рівень	ПУМБ-Перший Український Міжнародний банк
16	05.04.2021	Херсон	Фермерське господарство
17	06.04.2021	Національний рівень	Асоціація креативних індустрій України
18	06.04.2021	Харківська область	Сімейна Ферма "Green for You"
19	07.04.2021	Національний рівень	Освітня платформа "СКреативні практики"
20	07.04.2021	Київська область	Школа графічного дизайну, нових медіа та мистецтв "School of Visual Communication"
21	07.04.2021	Херсон	Департамент у справах молоді, обласна адміністрація

	Дата	Регіон	Організація / установа
22	08.04.2021	Національний рівень	Незалежна Асоціація Банків України
23	08.04.2021	Західна Україна	Банк "Львів"
24	09.04.2021	Рівне	Громадська організація "Фундація князів-благодійників Острозьких"
25	12.04.2021	Київська область	ІТ-Інтегратор
26	13.04.2021	Національний рівень	UA Суспільне
27	14.04.2021	Національний рівень	Укрсиббанк
28	22.04.2021	Національний рівень	Райффайзен Банк Аваль

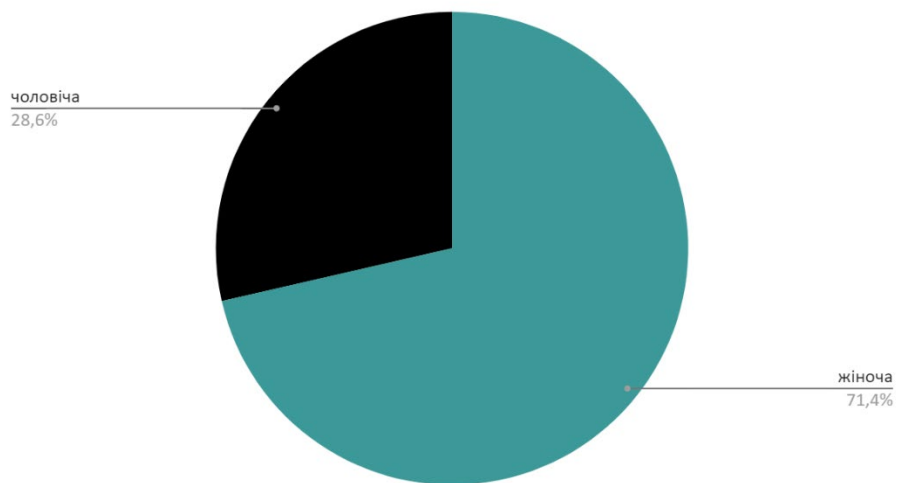
Додаток 2: Статистична інформація щодо фокус-груп

Для цієї оцінки було проведено п'ять віртуальних обговорень з молоддю віком 18-35 років у форматі фокус-груп.

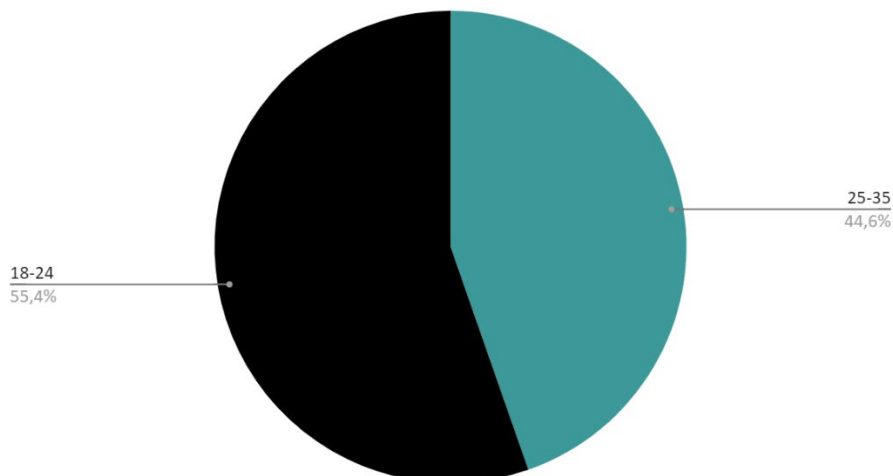
Було проведено дві фокус-групи з молоддю з Івано-Франківської області, у вікових групах 18-24 та 25-35 років. Одна фокус-група була проведена з молоддю Херсонської області у віковій групі 18-24 років та одна – з молоддю віком 25-35 років представниками Рівненської та Київської областей. Заключна фокус-група була проведена з молодими людьми віком 18-24 років з Київської області та Києва.

Загалом в обговореннях у фокус-групах взяли участь 55 молодих людей. Зібрана демографічна інформація представлена нижче.

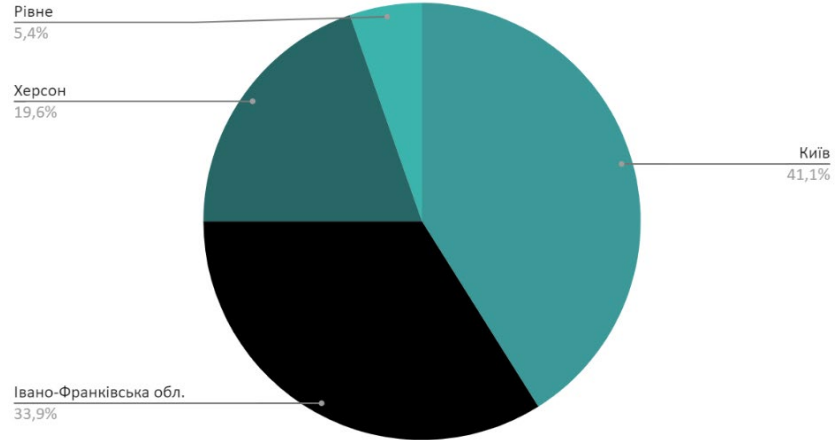
Стать (к-сть)

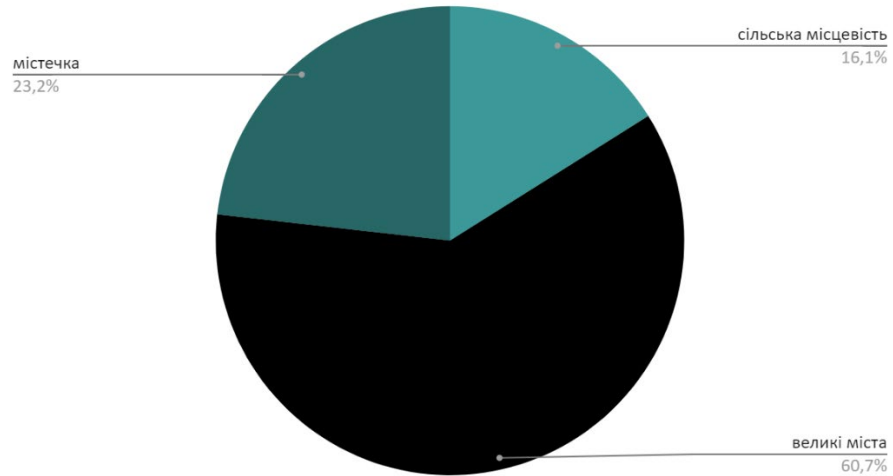
Вік (к-сть)

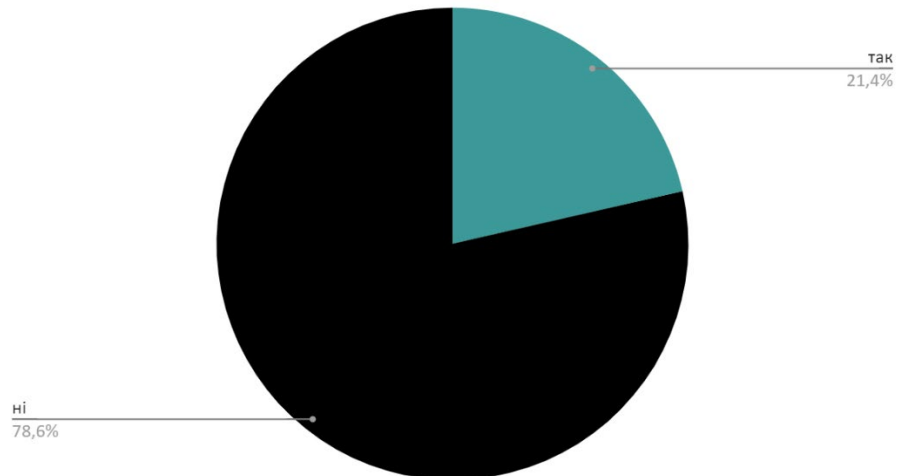
Місце проживання (к-сть)

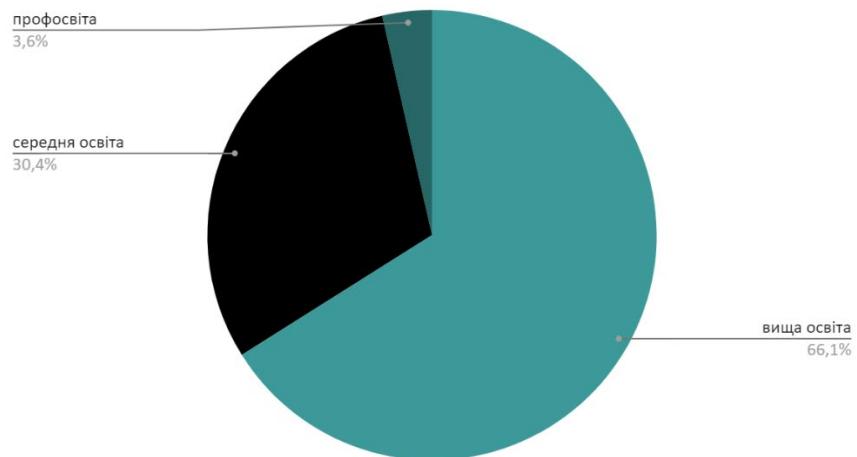
Тип місцевості (к-сть)

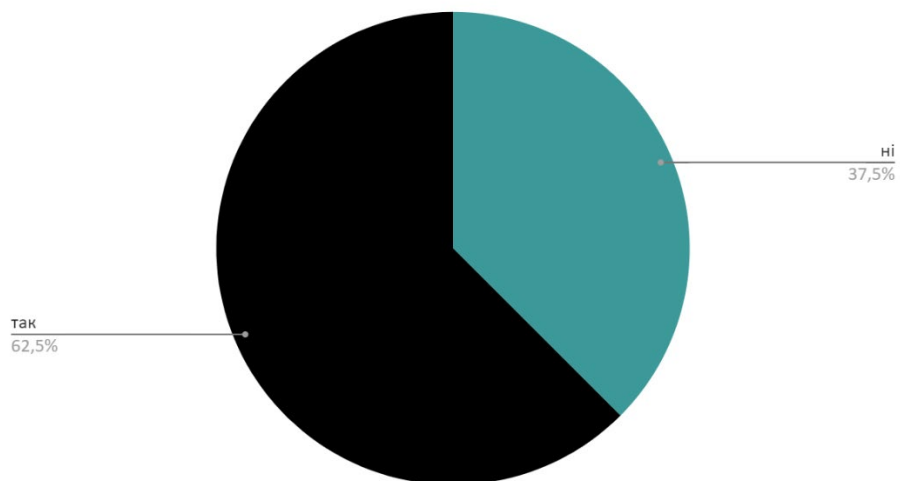
Наявність дітей (к-сть)

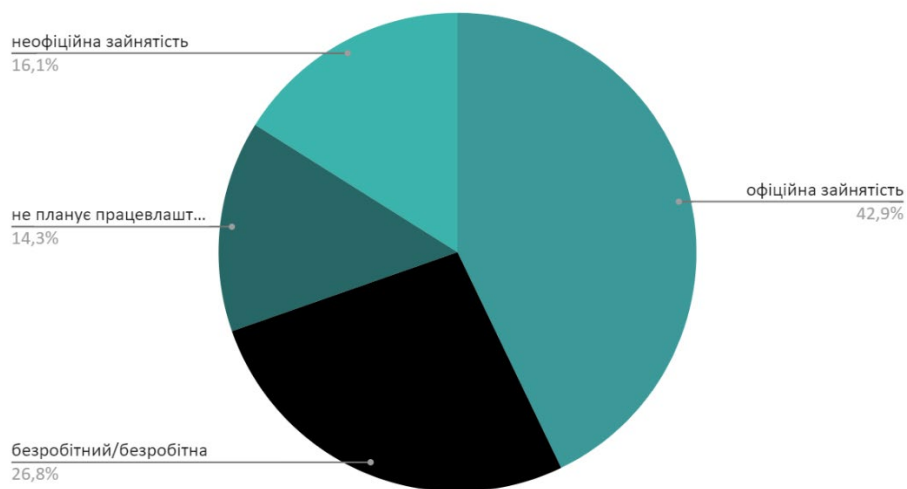
Здобута освіта (к-сть)

Чи Ви наразі здобуваєте освіту? (к-сть)

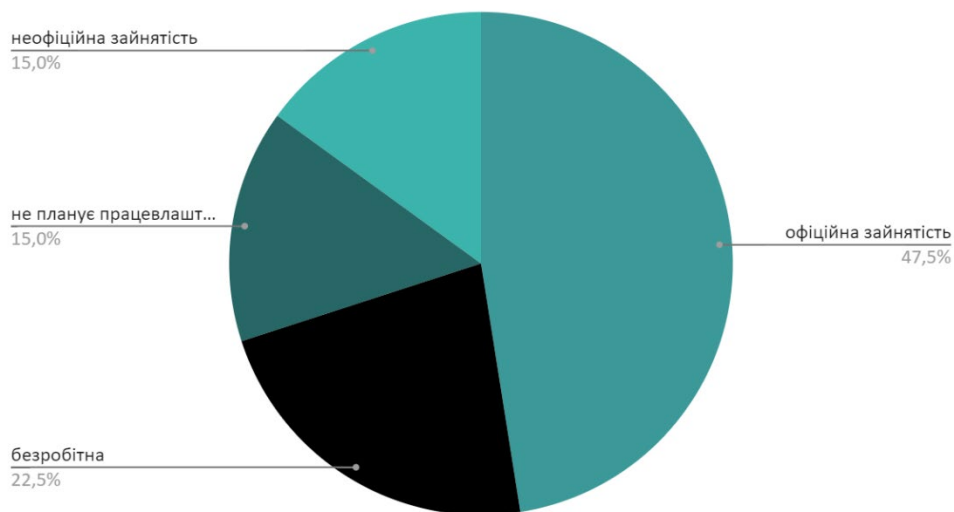

Тип зайнятості (к-сть)

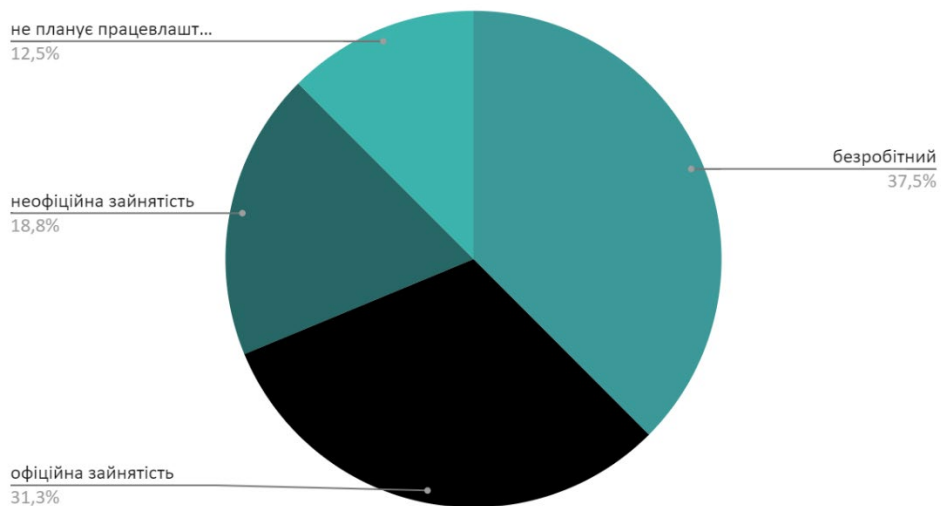

Більшість демографічних даних були однаковими серед чоловіків і жінок, однак, що стосується статусу зайнятості, то молоді жінки були працевлаштовані переважно офіційно, тоді як молоді чоловіки - переважно неофіційно працевлаштовані та безробітні.

Тип зайнятості серед осіб жіночої статі (к-сть)

Тип зайнятості серед осіб чоловічої статі (к-сть)

Додаток 3: Протоколи обговорень у фокус-групах та інтерв'ю з ключовими інформантами

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОБГОВОРЕННЯ В ФОКУС-ГРУПІ			Дата: ___/___/___
Ім'я координатора:			
Ім'я реєстратора:			
Область:	Муніципалітет:	№ обговорення в цьому місці: _____	
Пол учасника: () Чоловік () Жінка	Вікова когорта: () Вік 18-24 роки () Вік 25-35 років	Кількість учасників обговорення:	
КОМЕНТАРІ/ЗАУВАЖЕННЯ			

ВСТУП

Привіт! Ласкаво просимо і велике вам спасибі за те, що погодилися взяти участь разом з нами в цьому обговоренні у фокус-групі! Мене звуть _____, а це _____ і ми знаходимось тут від імені Програми, що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку та очолюваного IREX. Ми раді бути тут з вами!

Як згадувалося раніше, під час цього обговорення у фокус-групі ми хотіли б поговорити з вами про життя української молоді, такої як ви, приділяючи особливу увагу тому, які устремління є у молодих людей і з якими проблемами ви стикаєтесь. Ми хотіли б, щоб ця *розмова* відбулася між нами тут, в кімнаті. Таким чином, в цьому процесі **немає правильних або неправильних відповідей**, тільки різні точки зору. Вам не потрібно погоджуватися з іншими, але ми б попросили всіх з повагою вислухати, як інші діляться своїми поглядами. У цьому дусі ми хотіли б попросити вас говорити по одному. Ми з нетерпінням очікуємо, що це буде жива і енергійна бесіда, в якій кожен буде відчувати себе в безпеці і комфортно під час розмови. Пам'ятайте, що участь є добровільною, і ви можете залишити групу в будь-який час. Тим не менш, ми сподіваємося, що ви візьмете участь, оскільки ваші погляди важливі. І ми також думаємо, що це буде весело і пізнавально для всіх вас!

Моя роль полягатиме у сприянні обговоренню. Я не буду записувати ваші імена. Замість цього я буду використовувати надану вами інформацію для підготовки звіту та рекомендацій для USAID щодо потенційних майбутніх стратегічних інвестицій для кращої підтримки молоді в Україні.

Пам'ятайте, відповідно до нашої прихильності конфіденційності всіх учасників, ми просимо вас не ділитися з людьми за межами цієї групи ні тим, хто брав участь в цьому обговоренні, ні тим, що вони сказали в ході нашого обговорення

У вас є які-небудь питання до нас, перш ніж ми почнемо? [Запишіть запитання, задані учасниками, а також відповіді]

Гаразд, давайте почнемо!

ПИТАННЯ ПІД ЧАС ОБГОВОРЕННЯ

Примітка: через обмеження за часом і обсягом обговорення багато обговорень не зможуть охопити всі питання протягом 60 хвилин. Таким чином, кожне обговорення може включати будь-які з перерахованих тут питань, щоб у всіх обговореннях всі питання були охоплені в оцінці.

1. Оскільки це *спілкування*, ми вважаємо важливим, щоб всі ми називали один одного по імені! Тому ми залишили картки з іменами перед кожним з ваших стільців (якщо це зроблено віртуально, можна у вікні чату). Витратьте хвилину або дві, щоб написати своє ім'я на картці (тільки ім'я або прізвиська); не потрібно вказувати свої прізвища. Потім ми хотіли б попросити всіх повідомити нам своє ім'я (тільки ім'я або прізвисько!) і те, що ви хотіли б, щоб група знала про вас. Ми зберемо і знищимо картки в кінці сеансу.

[Робота з молодіжними координаторами для визначення найбільш придатного способу подання інформації про себе; ЯКЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ КАРТКИ, ЇХ СЛІД ЗІБРАТИ І ЗНИЩИТИ ПІСЛЯ ОБГОВОРЕННЯ]

2. Ми хотіли б почати з питання, як ви думаєте, що означає "Відчувати себе задоволеним у житті"? У ідеальному світі, які існують фактори або речі, що змушують відчувати себе таким, що живе повним життя і задоволеним?

Зондування:

Інший спосіб подумати про це – подумати про фактори, які допомагають людині відчути, що вона може реалізувати свій потенціал. Які речі змушують людину відчувати себе таким чином? Які компоненти допомагають людині реалізувати свій потенціал?

3. *[Дайте кожній молодій людині три смайлика.]* Щоб відповісти на це наступне запитання, я хотів би, щоб ви використовували смайлики, які ми дали вам. А тепер я б хотів, щоб ви подумали про себе і про людей, яких ви знаєте, вашого віку. Роздумуючи над нашою дискусією про фактори, що впливають на те, наскільки люди відчувають себе задоволеними своїм життям, як ви думаєте, наскільки люди вашого віку задоволені своїм повсякденним життям тут, в *[НАЗВА СПІЛЬНОТИ]*?

Щоб почати розмову, я хотів би, щоб ви використовували смайлики, які ми дали вам. Є три варіанти:

(1) Якщо ви думаєте, що люди вашого віку в цілому задоволені своїм повсякденним життям тут (у них є всі фактори, необхідні для того, щоб відчувати себе задоволеними), помістіть смайлик з посмішкою перед собою.

(2) Якщо ви думаєте, що люди вашого віку, ЯК ПРАВИЛО НЕЗАДОВОЛЕНІ, своїм повсякденним життям тут, помістіть перед собою сумний смайлик.

(3) Якщо ви думаєте, що люди вашого віку, як правило, НІ ЗАДОВОЛЕНІ, НІ НЕ ЗАДОВОЛЕНІ своїм повсякденним життям тут, помістіть перед собою нейтральний смайлик.

Ви маєте хвилину, щоб подумати про це.

А тепер ми хотіли б обговорити ваш вибір. Хто-небудь хоче розповісти нам, чому вони вибрали той смайлик, який вибрали? Пам'ятайте, що немає правильної або неправильної відповіді; відповідь кожного має сенс і значення. *[Реєстратор повинен відзначити, скільки молоді вибирає кожен смайлик.]*

Зондування: [Зверніться до факторів, згаданих учасниками в питанні 2]

Давайте почнемо з смайликів з посмішкою – як ви думаєте, чому ви в цілому задоволені? Які умови допомагають людям вашого віку в цілому відчувати, що їхнє життя рухається в правильному напрямку?

Нейтральні смайлики – як ви думаєте, чому люди вашого віку ні задоволені і ні незадоволені? Що може змусити їх відчувати себе так – які є хороші моменти? Які є погані моменти?

Для сумних смайликів – чого не вистачає? Як ви думаєте, що найбільше засмучує людей вашого віку? Які пріоритети і амбіції є у цієї молоді, яких вони не в змозі досягти? Що заважає їм досягти цих цілей?

4. Я хотів би торкнутися теми цілей людей вашого віку. Якщо ви подумаєте про людей вашого віку, яких ви знаєте в *[НАЗВА СПІЛЬНОТИ]*, назвіть деякі з їхніх мрій і цілей на майбутнє?

Зондування:

Чого деякі люди вашого віку, яких ви знаєте, прагнуть досягти або ким стати в майбутньому? (навчання в університеті, робота в офісі, робота в якості фермера і т. д.)

Чи у чоловіків і жінок різні амбіції тут, в *[НАЗВА СПІЛЬНОТИ]*? Якщо так, то чому?

Які деякі з ваших власних цілей і амбіцій? Це може бути пов'язано з освітою, роботою, сім'єю або чимось ще, що вам подобається. (Це ваші цілі, тому вони можуть бути будь-якими, якими вам захочеться!)

Чи відчуваєте ви, що ці цілі досяжні? Чому / чому ні? *[Попросіть їх використовувати смайлики для оцінки відсотків]*

6. Чи знаєте ви про будь-які можливості тут, в [НАЗВА СПІЛЬНОТИ], які допомагають людям вашого віку досягти своїх цілей в області зайнятості / поліпшити якість свого життя? *[Постарайтеся повністю зосередитися на одній темі, перш ніж переходити до наступної]*

Зондування:

Чи знаєте ви про будь-які програми професійної / підприємницької освіти в [НАЗВА СПІЛЬНОТИ]? Якщо так, то які саме? Хто спонсорує ці програми (уряд, громадські організації, НУО)? Які основні перешкоди на шляху доступу до цих можливостей? Якщо ви подумаете про те, що ви чули про ці програми, чи допомагають вони людям отримати навички, необхідні їм для роботи або для відкриття бізнесу?

- Чи знаєте ви про будь-які програми, в яких брали участь друзі вашого віку, які допомогли їм знайти роботу (на фермі/за її межами, в місцевих компаніях і т. д.)? Які саме? Хто спонсорує ці програми (уряд, громадські організації, НУО)? Що ви чули про ці заходи (ПІД КЕРІВНИЦТВОМ USAID)?

7. Чи можете ви згадати будь-які інші проблеми або бар'єри, які заважають людям вашого віку досягати своїх цілей?

Зондування:

Якою мірою молодь переміщується між сільськими та міськими районами та / або мігрує в інші країни чи регіони? Чому вони їдуть? Як це впливає на [НАЗВА СПІЛЬНОТИ]?

Чи є інші проблеми спільноти, які ми не обговорювали, які впливають на вас? [примітка для жіночих груп однолітків додати: чи існують проблеми в [НАЗВА СПІЛЬНОТИ], які особливо впливають на молодих жінок?]

8. Припустимо, що ви були б відповідальними і могли б внести зміни, щоб допомогти таким молодим людям, як ви, досягти своїх цілей і амбіцій. Що б ви зробили?

Зондування:

Що можна було б зробити для поліпшення системи освіти? Які поліпшення можна було б зробити для того, щоб викладачі та студенти були успішними?

Як ви думаєте, що можна було б зробити для поліпшення можливостей працевлаштування / професійної підготовки / програм в галузі сільського господарства та продовольчих систем / зв'язків з приватним бізнесом і т. д.?

Примітка для жіночих груп однолітків – додайте: чи є зміни, які ви хотіли б бачити, які особливо впливають на молодих жінок?

10. Розмірковуючи про молодь у вашій громаді, опишіть молодих людей, які досягли найбільших успіхів в отриманні роботи, відкритті бізнесу або отриманні доходу.

- Що дозволило цій молоді досягти успіху в зароблянні засобів до існування?
- У яких секторах чи професіях молодь найбільше зацікавлена займатися? Чому?
- Які галузі найменш привабливі для молоді? Чому?

- Які можливості існують для молоді у сфері оптової та роздрібно́ї торгівлі, а також послуг? Який рівень інтересу до участі в цих секторах серед людей вашого віку, яких ви знаєте? Високий інтерес, нейтральний або невеликий інтерес? [Попросіть їх використовувати смайлики для оцінки відсотків] як змінилися ці сектори останнім часом? Яких навичок вимагає ця трансформація?
- Які можливості існують для молоді в секторах сільського господарства та продовольчих систем? Який рівень інтересу до участі в сільському господарстві серед людей вашого віку, яких ви знаєте? Високий інтерес, нейтральний або невеликий інтерес? [Попросіть їх використовувати смайлики для оцінки відсотків]
- Що ви знаєте про сектор відновлюваних джерел енергії та про можливості, які існують для молоді в цьому секторі? Який рівень інтересу до участі в секторі відновлюваних джерел енергії серед людей вашого віку, яких ви знаєте? Високий інтерес, нейтральний або невеликий інтерес? [Попросіть їх використовувати смайлики для оцінки відсотків]
- Які основні перешкоди на шляху отримання доходу? [примітка для жіночих груп однолітків – додати: чи існують які-небудь особливі бар'єри для молодих жінок, особливо в [НАЗВА СПІЛЬНОТИ]?]
- Чи заощаджує молодь у вашій громаді гроші? Розкажіть мені більше про звички молодих людей до заощаджень, яких ви знаєте.
- Чи бере молодь у вашій громаді кредити? Розкажіть мені більше про те, як молодь може отримати доступ до кредитів. Чи існують які-небудь перешкоди для доступу до кредитів в [НАЗВА СПІЛЬНОТИ]?

11. Як молоді люди у вашій громаді діляться та отримують інформацію про те, що відбувається?

- Радіо, Інтернет, текстові додатки, сарафанне радіо (колеги, сім'я), газети, дошка оголошень спільноти, громадські заходи і т. д.

12. Підведення підсумків: як ми вже згадували раніше в ході нашої дискусії, в нашому дослідженні ми намагаємося зрозуміти ситуацію із зайнятістю таких молодих людей, як ви, що живуть сьогодні в Україні. З усього, що ми обговорювали сьогодні, що, на вашу думку, є найважливішим для нас, що необхідно зрозуміти? *[Реєстратор повинен підкреслити підняті ключові питання]*

Ми що-небудь пропустили? Чи є що-небудь ще, що нам потрібно знати про те, як це-бути молодою людиною, що живе сьогодні в Україні? *[Якщо вони додадуть щось інше, шукайте обґрунтування та іншу відповідну інформацію, поки молодь ділиться своїми думками з групою.]*

Ми закінчуємо наше обговорення, у вас є які-небудь питання до нашої команди? *[Реєстратор має записати питання і відповіді]*

ВЕЛИКЕ ВАМ СПАСИБІ за ваші сьогоднішні думки та ідеї. Ми дуже цінуємо ваш час і зусилля!

Питання для інтерв'ю з ключовими інформантами

Це ключові питання, які будуть підняті у всіх інтерв'ю з ключовими інформантами. Конкретні питання будуть обрані на підставі об'єктивності, досвіду і спеціалізації конкретної зацікавленої сторони.

Освіта

- Які існують основні проблеми, пов'язані з освітою?
- Середня освіта
- Технічна та професійна освіта (з урахуванням недавніх реформ профосвіти)
- Вища освіта
- Як молодь ставиться до якості освіти в Україні? Ви поділяєте їх почуття?
- Чи вважаєте ви, що нинішня система освіти готує молодь до майбутньої роботи та кар'єри? Ви поділяєте їх почуття?
- Що можна зробити для поліпшення освіти, щоб вона більшою мірою відповідала потребам та інтересам молоді у зв'язку з їх майбутньою роботою і кар'єрою?
- Що необхідно зробити для поліпшення освіти? В порядку черговості:
- На яких трьох важливих речах слід зосередитися?
- Назвіть три невеликі речі, але які мали б істотний вплив?
- Наскільки важлива необхідність розвитку у молоді навичок роботи з ПЗ?
- Яку роль може зіграти приватний сектор у підвищенні якості освіти або його здатності краще підготувати молодь до їх майбутньої роботи та кар'єри?

Працевлаштування

- Які існують основні проблеми, пов'язані з зайнятістю молоді? Чим вони можуть відрізнятися для юнаків і дівчат?
- Які основні проблеми, пов'язані з зайнятістю у офіційному та неофіційному секторах?
- Як різняться безробіття або неповна зайнятість серед молоді в залежності від верств населення і регіону?
- Як безробіття чи неповна зайнятість серед молоді різняться за секторами (оптова, роздрібна торгівля, послуги, сільське господарство, ІТ, відновлювані джерела енергії) та галузевими ланцюжками створення вартості?
- З якими проблемами стикаються підприємства при наймі нових молодих працівників? Чим вони можуть відрізнятися для юнаків і дівчат?
- Які навички найбільш затребувані роботодавцями?
- Наскільки важливі навички роботи з ПЗ?
- Як програми стажування можуть більш ефективно пов'язати студентів з бізнесом і отримати практичні навички та досвід.

- Які професії для молоді найбільш затребувані державою / бізнесом?
- Що необхідно зробити для поліпшення перспектив працевлаштування молоді? В порядку черговості:
- На яких трьох важливих речах слід зосередитися?
- Назвіть три невеликі речі, але які мали б істотний вплив?
- Яку роль може відіграти приватний сектор у поліпшенні перспектив зайнятості молоді?

Розвиток підприємництва

- Чи багато українських молодих людей прагнуть відкрити і вести свій власний бізнес або вони в переважній більшості віддають перевагу оплачуваній роботі? Як ви думаєте, які основні причини їх переваг?
- Які основні проблеми та тенденції існують в галузі розвитку молодіжного підприємництва? Чи стикається молодь зі зростаючою перспективою самозайнятості в майбутньому? Як ці проблеми та тенденції можуть відрізнятись для молоді чоловічої та жіночої статі?
- У чому ви бачите основні ризики, пов'язані з підтримкою молодіжного бізнесу або підприємницьких ідей, і як їх можна подолати? Чи різняться ризики для чоловіків і жінок?
- Наскільки важлива підготовка кадрів у зв'язку з розвитком молодіжного підприємництва?
- Яку роль, на вашу думку, відіграє система освіти у формуванні у молоді підприємницьких навичок і більш підприємницького мислення серед молоді?
- Які підприємницькі практики, моделі чи стратегії, такі як хакатони, коворкінг-центри та конкурси пітчінгу, які існують в Україні, регіоні та інших місцях, на вашу думку, потребують оцінки ефективності для розвитку молодіжного підприємництва в Україні? Як ви думаєте, що є ключем до їх ефективності?
- Яку роль можуть зіграти інкубатори або центри в розвитку молодіжного підприємництва?
- Що необхідно зробити для розвитку молодіжного підприємництва? В порядку черговості:
- На яких трьох важливих речах слід зосередитися?
- Назвіть три невеликі речі, але які мали б істотний вплив?
- Які організації, про які ви знаєте, були ефективними щодо розвитку молодіжного підприємництва? Як ви думаєте, що є ключем до їх ефективності?

Сільське господарство

- Які існують основні проблеми, пов'язані з залученням молоді в сільське господарство? Чим вони можуть відрізнятись для юнаків і дівчат?

- Яку роль відіграє традиціоналізм щодо залучення молоді до сільського господарства?
- Де знаходяться найбільші можливості для залучення молоді до:
 - Продуктивного сільського господарства?
 - Послуг з переробки сільськогосподарської продукції та додавання вартості?
 - Тваринництва та птахівництва та послуг з додавання вартості?
- Які ланцюжки створення доданої вартості в сільському господарстві мають найбільший потенціал?
- Який рівень інтересу молоді до сільськогосподарського підприємництва і як його можна розвивати?
- Чи достатньо в даний час інвестицій в сільськогосподарський сектор для створення можливостей кар'єрного зростання і самозайнятості для молоді?
- Як можна було б протистояти негативному сприйняттю молоддю життя в сільському господарстві? Чим вони можуть відрізнитися для юнаків і дівчат?

Гуртова, роздрібна торгівля та послуги (продажі, фінансові послуги, транспорт та логістика)

- Як трансформується цей сектор (включаючи ІТ та вплив COVID)? Як це впливає на зайнятість і безробіття серед молоді?
- Як трансформація сектора впливає на необхідні навички для співробітників початкового рівня? Чи здається молодь готовою до роботи в цьому секторі?
- Які ви рекомендуєте найкращі способи заповнення будь-яких прогалин у навичках? Де молодь може пройти навчання в цьому секторі?
- Яка ваша роль як роботодавця в наймі та підготовці молоді для роботи в цьому секторі?
- Де найбільші можливості для молоді в рамках галузевого ланцюжка створення вартості?

інформаційні технології

- Як розвивається зайнятість у цьому секторі? Які навички затребувані?
- Де молодь може добре вписатися в цей ланцюжок створення вартості (як у розробці програмного забезпечення/додатків, так і в наскрізній підтримці апаратного забезпечення)? Де найбільші можливості для молоді в рамках галузевого ланцюжка створення вартості?
- Які ви рекомендуєте найкращі способи заповнення будь-яких прогалин у навичках? Де молодь може пройти навчання в цьому секторі?
- Яка ваша роль як роботодавця в наймі та підготовці молоді для роботи в цьому секторі?
- Чи існують будь-які державні / приватні ініціативи щодо залучення молоді в цей сектор?

Відновлювальна енергетика

- Як розвивається зайнятість у цьому секторі? Які навички затребувані?
- Яку роль відіграє молодь у цьому секторі? Де молодь може добре вписатися в цей ланцюжок створення вартості?
- Як молодь підходить для посад початкового рівня в цьому секторі? Які основні причини / проблеми при невідповідності?
- Чи існують будь-які державні / приватні ініціативи щодо залучення молоді в цей сектор?
- Яка ваша роль як роботодавця в наймі та підготовці молоді для роботи в цьому секторі?

Додаток 4: Директива Ради ЄС 2000/78/ЄС

У плані реалізації Директиви Ради ЄС 2000/78/ЄС говориться, що відповідно до Конституції України, Трудового кодексу України, законодавства в галузі освіти і зайнятості всім людям повинна бути надана можливість розвивати і застосовувати свої навички на рівній основі без дискримінації і працювати у своїх власних інтересах і відповідно до своїх прагнень, виходячи з потреб суспільства.⁹⁹

З 2020 року українське законодавство гарантує людині право оскаржити дискримінацію в органах державної влади та місцевого самоврядування, однак порушники як і раніше не зможуть бути покарані (Кодекс про адміністративні правопорушення не передбачає адміністративної відповідальності за дискримінацію). Таким чином, відсутнє таке адміністративне правопорушення, як порушення рівності громадян, дискримінація тощо.

В Україні трудові позови розглядаються в рамках цивільного судочинства, але довести дискримінацію щодо людей з обмеженими можливостями в суді дуже складно. Так, з 1 січня 2017 року по 31 серпня 2020 року в єдиному державному реєстрі судових рішень зафіксовано дуже мало випадків позовів інвалідів по спрах, що виникають з трудових відносин, які могли б містити аналіз дискримінації. На 2017 рік в реєстрі в першу чергу є тільки сім таких рішень, на 2018 рік – одне рішення, на 2019-2020 роки – чотири рішення. З них рішення тільки за трьома позовами були повністю задоволені.

В Україні на законодавчому рівні встановлена квота, яку роботодавці повинні дотримуватися при прийомі на роботу людей з обмеженими можливостями. Згідно зі ст. 19 Закону "Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні", для підприємств, установ, організацій, фізичних осіб, які використовують найману працю, якщо чисельність працівників становить вісім і більше, норматив робочих місць встановлюється в розмірі чотирьох відсотків від чисельності зайнятих повний робочий день; якщо в ньому зайнято від 8 до 25 осіб, працівнику з інвалідністю повинно бути надано одне робоче місце. Ця система називається "система квот-відрахувань". Вона успішно працює в державах-членах ЄС, зокрема у Франції, Німеччині та Польщі, але в Україні цей механізм не реалізований повною мірою.

Згідно з чинним законодавством, роботодавці самостійно наймають людей з обмеженими можливостями відповідно до стандартів роботи, які застосовуються як до державного, так і до приватного секторів економіки. Якщо компанія не відповідає стандарту робочих місць, їй загрожують адміністративні та економічні санкції, але роботодавці знайшли засоби уникнути покарання. Також деяким роботодавцям "простіше" заплатити штраф за ненадання робочих місць людям з обмеженими можливостями, ніж надати їх.

Цікаво відзначити, що на державні підприємства, установи та організації не поширюються умови виплати санкцій за недотримання встановлених стандартів працевлаштування людей з обмеженими можливостями. Відповідно, більшість

⁹⁹ Інтерв'ю з Ольгою Паламарчук, адвокатом, менеджером Адвокатського бюро Ольги Паламарчук, членом Комітету із захисту прав інвалідів, який діє в НААУ, <https://www.hsa.org.ua/blog/pratsevashtuvannya-osib-z-invalidnistyu-zakonodavchi-garantiyi-ta-realist/>

бюджетних установ України ухиляються від цієї квоти, згідно з результатами аудиту Рахункової палати України державних установ і підприємств. Хоча недержавні підприємства та організації зобов'язані сплачувати санкції за недотримання квоти, навіть це не змушує багатьох роботодавців наймати працівників з обмеженими можливостями, оскільки вони можуть вирішити, що простіше заплатити санкції, ніж створити правильні умови для працівників з обмеженими можливостями.

Інша сторона цієї проблеми полягає в тому, що багато роботодавців не платять штрафи, тому що вони зробили все, що в їх силах, щоб відповідати стандартам зайнятості для людей з обмеженими можливостями: вони створили спеціальні робочі місця і шукали людей з обмеженими можливостями, в тому числі через Державну службу зайнятості. Однак вони не змогли відповідати стандартам зайнятості для людей з обмеженими можливостями. Тому суди не бачать підстав для застосування санкцій до таких роботодавців.

Таким чином, чинний порядок виплати роботодавцями адміністративних та економічних санкцій, по-перше, не стимулює їх до працевлаштування людей з обмеженими можливостями, а, по-друге, не має сенсу в умовах, коли роботодавці не можуть знайти і працевлаштувати необхідну кількість працівників. Це означає, що для ефективного працевлаштування людей з обмеженими можливостями Україна повинна подбати не тільки про доопрацювання законів, а й про реформу служби зайнятості.

Додаток 5: Довідкова інформація щодо профосвіти в Україні

Як уряд, що прийшов до влади в листопаді 2019 року, так і наступний уряд, призначений в березні 2020 року, активізували реформи в напрямку децентралізованої системи освіти, заснованої на компетентності. Амбітні цілі полягають у тому, щоб збільшити рівень охоплення профосвіти до 45% до 2024 року і скоротити час, необхідний випускникам закладів профосвіти для пошуку роботи. Після міністерських змін Міністерство економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства взяло на себе велику відповідальність, поглинувши державну службу зайнятості і відповідальність за навчання протягом усього життя в якості основного елемента модернізованої системи профосвіти. Міносвіти також переживає перехідний період в рамках загального процесу реформ в Україні. Процес децентралізації та створення Національного агентства кваліфікацій (НАК) вимагають, щоб МНС координувало внесок ширшого кола учасників.¹⁰⁰

У квітні 2020 року Кабінет Міністрів України затвердив Національний план дій з профосвіти щодо реалізації Концепції реформи "Сучасна професійна освіта". План передбачає 29 дій щодо зміни управління та фінансування системи профосвіти, перегляду змісту та управління якістю професійного навчання та освіти, а також впровадження системи незалежної оцінки та комплексної програми навчання. Крім того, Закон "Про освіту дорослих", який все ще знаходиться в початковій стадії розробки, спрямований на зміцнення освіти дорослих, як невід'ємної частини української системи освіти. Нова інформаційна система ринку праці (LMIS) також надає прості у використанні інструменти та методології для збору та аналізу інформації про ринок праці з метою як стратегічного, так і оперативного планування регіональних систем профосвіти в країні.

¹⁰⁰ МНС, <https://mon.gov.ua/ua/tag/profesiyno-tekhnichna-osvita>, <https://mon.gov.ua/ua/tag/eu4skills>; Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 червня 2019 року № 419-р Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти "Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта" на період до 2027 року", <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text>;

Додаток 6: Соціальні лабораторії в Україні

Назва лабораторії	Garage Hub	Precious Lab	Beta Lab	ПромПрилад	Фабрика	Завод "РЕМА"
тип лабораторії	громадська лабораторія	громадська лабораторія	громадська лабораторія	Гібридна соціальна лабораторія	Гібридна соціальна лабораторія	Гібридна соціальна лабораторія
розташування та концепція	орендовані офіси, заповнені фрезерними верстатами з ЧПУ, 3D-принтерами, комп'ютерами, млинами тощо, а також втраченою переробленою радянською технікою	формувальники пластмас, машини для переробки відходів, комп'ютери і т. д.	розроблена машина, яка використовує перероблений пластик для створення різних об'єктів – саморобний прецизійний 3D-принтер	старе заводське приміщення, яке було перетворено в офіси – формат гігантського коворкінг-простору і прилеглого культурного центру	стара взуттєва фабрика, яка колись була гордістю міста, на якій працювали тисячі людей, розташована в самому центрі міста	старе заводське приміщення, яке було перетворено в офіси – формат гігантського коворкінг-простору
обсяг робіт	різні програми, хакатони, резидентури, медіапроекти, архітектурні проекти, прототипи	екологічні проекти, переробка відходів	дизайн продукту	коворкінг-простір + офіси для стартапів в ІТ; офіси для організацій громадянського суспільства; приміщення для художників; конференц-зали; готелі та гуртожитки,	поєднання культурного центру, спільного робочого простору, музичного клубу, концертного клубу, інкубатора підприємництва, театру, гуртожитку і т. д.	60 організацій працюють у сфері креативної індустрії, фестивалів, освітніх платформ і т. д.
розмір спільноти	10 осіб в основній команді + біля 100 осіб, які складають спільноту GH	4 особи в основній команді + біля 10 осіб у спільноті	4 особи в основній команді + біля 10 осіб у спільноті	6-8 осіб в основній команді + 50 чоловік з різних спільнот	10 осіб в основній команді + різні спільноти в проекті	10 осіб в основній команді + кілька сотень людей
мета	врятувати місто від розкладання	донести технології до людей	переробка пластикових предметів	врятувати місто за рахунок розвитку ідей та підприємництва	врятувати місто від розпаду, відкривши лабораторний простір	генерація ідей, вдосконалення підприємництва
джерело доходу / фінансування	80% грантів / 20% доходу від консалтингу, послуг, дизайнерських проектів, оренди приміщень, зборів	гранти та послуги	дизайн продукту та послуги	акції, венчурні фонди, 2-й етап збору коштів, гранти, + самофінансування + оренда офісних приміщень	гранти та самофінансування / оренда офісних приміщень, бару, квитки на концерти	самофінансування 100% від послуг
життєздатний	так	так	так	так!	швидше за все	так
матеріальні та нематеріальні активи	дохід від використання інтелектуальної власності	інформація відсутня	немає	заводська нерухомість, готель, хостел + пожертвування / бренд(и)	заводська нерухомість	інтелектуальна власність і бренд розроблених проектів
початковий капітал? як це почалося?	початкові гроші від основної команди	інформація відсутня	початкові гроші від команди	початкові гроші від команди + краудфандинг громадян	початкові гроші від команди + приватні інвестиції	ОКУ "РеЗавод" створено для управління спільнотою

профіль і компетенція основної команди	інженери, сильна технічна підготовка	інженери	інженери та дизайнери продуктів	розвиток бізнесу, фінансові послуги, соціальне підприємництво	івент-менеджери, організація заходів	розробка продукту, послуги з дизайну, управління спільнотою
решта компетенції команди	мистецтво, нові медіа, культура, операційний менеджмент, бізнес	інформація відсутня	інформація відсутня	операційне управління	освітні платформи, мистецтво та культура	різноманітні
інноваційна динаміка, нові ідеї	сильна, плідна колаборація завдяки різноманітній команді	середня-низька	сильна, надзвичайно творча команда	середня-низька // через відсутність підключення до спільноти	відсутня інформація	сильна-дуже корпоративна мережа
розвиток підприємництва	середньо-сильний	середньо-низький	низький, 1 проект, самоорієнтовані	середній	відсутня інформація	сильний
створення робочих місць, самостійна зайнятість	середній	середній	низький, 1 проект, самоорієнтован	середній	відсутня інформація	середній
освітні програми та підвищення кваліфікації	сильний, фокус саме на цьому	середній	низький, 1 проект, самоорієнтован	сильний	відсутня інформація	середній

Джерело: Боян Боскович (2020), інновації в соціальних лабораторіях

Про програму Мріємо та діємо

Програма USAID “Мріємо та діємо” – це п'ятирічна програма, спрямована на розвиток і підтримку української молоді, створення дружнього середовища, в якому вони можуть реалізувати свої мрії, ідеї та бачення розвитку своєї країни. Застосовуючи підхід, орієнтований на молоде покоління, підхід не тільки для молоді, але і разом з ними, Програма сприяє молодіжним інноваціям і підприємництву, більш активній участі в процесах прийняття рішень і залученню молоді до вирішення проблем на національному та місцевому рівнях. Програма спрямована на те, щоб підвищити потенціал української молоді і стати рушійною силою плюралізму і поваги різноманітності. Програма залучає молодь до розробки та реалізації проектів та ініціатив, а також проводить дослідження для інформування про молодіжну політику та забезпечення ефективних і стійких змін.

Програма “Мріємо та діємо” фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development (USAID)) і реалізується IREX у партнерстві з компанією "Будуємо Україну разом" (Building Ukraine Together (BUR)), Центром корпоративної соціальної відповідальності (Center for Corporate Social Responsibility (CSR Ukraine)), Making Cents International (MCI), Міжнародним республіканським інститутом (International Republican Institute (IRI)) і Zinc Network.